

Zorunlu-Düzensiz Göçün Yarattığı Sorunlardan Birisi Olarak İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların İkametlerine İlişkin Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

The Evaluation of Legal Instruments Regarding the Residence of Foreign Victims of Human Trafficking As One of The Problems of Forced-Irregular Migration

F. Elif Çelik*

Öz

İnsan ticareti, dünya genelinde en yaygın rastlanan ve yaşamı doğrudan etkileyen sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Her yıl yayınlanan insan ticareti raporlarında zorunlu çalışma, seks işçiliği, çocuk yaşta ve sahte evlilikler gibi çeşitli durumlara zorlanarak insan ticaretinin kurbanı hâline getirilen milyonlarca mağdur insandan bahsedilmektedir. Bu insanların ortak özelliği, kuvvet kullanılarak ya da şiddet tehdidi ile zorlanmaları, kaçırılmaları; hile, aldatma veya nüfuzu kötüye kullanma suretiyle çaresizliklerinden yararlanılması; başkalarına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla istismar amaçlı temin edilmeleri, bir yerden diğer bir yere taşınmaları, devredilmeleri, barındırılmaları yahut teslim alınmalarıdır.

İnsan ticaretinden doğan mağduriyetin, açıkça “insan hakları ihlali” olarak nitelendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir. İnsan haklarının en ciddi ihlalleri, kişisel ve fiziksel haysiyet hakkının, kişisel özgürlük ve güvenlik hakkının ve ayrımcılık yapmama ilkesinin delinmesinden kaynaklanmaktadır.

İnsan ticareti mağduru kişilerin buldukları ülkede geçici olarak ikamet etmelerine izin verilmesinin gerisindeki sebepler geri gönderme ilkesi gibi uluslararası insan hakları yükümlülüklerine ve insani kaygılara dayanmakta; mağduriyete yol açan sebeplerin devamı süresince söz konusu ikamet izinleri yenilenmekte; belirli bazı koşullar altında göç eden mağdurların uzun süreli ikamet izinlerine başvurmalarına izin verilebilmektedir.

Türk hukukunda insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılarla, kısa süreli ikamet izni verilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Göç, Yabancı, İnsan hakları, İnsan ticareti, İkamet izni

Abstract

Human trafficking is one of the most common problems in the world and its consequences directly affect many lives. In the annual trafficking reports published, there are millions of victims who have been forced into various situations such as forced labor, sex work, child and sham marriages, and who have become victims of human trafficking. As modern slaves, the common feature of these people is that they are forced or abducted by force or threat of violence, regardless of whether they are willing or not. Their helplessness is exploited through cheating, deception or abuse of influence. They are abused by human traffickers who use them to make a profit and they are frequently transferred from one place to another.

* Sorumlu Yazar: F. Elif Çelik (Dr. Öğr. Üyesi), Ufuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. E-posta: fatmaelif.celik@ufuk.edu.tr ORCID: 0000-0003-2871-8156

Atf: Celik FE, “Zorunlu-Düzensiz Göçün Yarattığı Sorunlardan Birisi Olarak İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların İkametlerine İlişkin Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi” (2020) 40(2) PPIL 657. <https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.2.0004>

It is accepted that the victimization caused by human trafficking should be clearly defined as “human rights violation”. The most serious infringements of human rights are the violations of the right to personal and physical dignity, the right to personal freedom and security, and the principle of non-discrimination.

The reasons behind the temporary residence of trafficked persons are based on international human rights obligations and human concerns, such as the principle of non-refoulement. The short-term residence permits shall be renewed if the victimization conditions continue; in some situations a long-term residence permit can be granted.

Under Turkish law, a short-term residence permit is granted by the governorates to foreigners who are victims of human trafficking or where there is strong circumstantial evidence that they might be victims.

Keywords

Migration, Foreigner, Human Rights, Human Trafficking, Residence Permit

Extended Summary

This article, aims to assess the legal instruments regarding residence rights and permits without addressing the fact that foreigners who are victims of human trafficking are subjects of a crime in the context of criminal law. This study aims to examine ways of supporting foreign victims from the perspective of gender equality, by examining conditions of sheltering and protection during their residence. The study also aims to research whether women have difficulties in obtaining a residence permit, especially foreign women who are victims of human trafficking through prostitution.

Article 3, paragraph (a) of the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons (Palermo Protocol) defines Trafficking in Persons as the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs.

The definition of human trafficking, which is now universally accepted, was late to be conceptualized because of the perspective differences in determining what victimization is. When defining what is meant by the term ‘victim’, a more general understanding of the term can be given for people who have been subjected to labor exploitation such as factory, field, construction, and forced domestic services; but when it comes to sexual exploitation, due to the nuances in conceptualizing prostitution, the definition of what we mean by the term ‘victim’ might change. Generally, as trafficking is associated with prostitution throughout the world, victims of trafficking tend to be mainly women and children.

In Turkey, the term “victim” is used both to officially refer to the women who are trafficked victims and also as a means of referring to the immigrated women’s fragile

and vulnerable position. The most common cases of human trafficking in Turkey are those of forced prostitution; the women who migrated from the Soviet Union to Turkey in order to get a job are the first examples of that kind of trafficking. Over time, this situation has evolved into an exploitation of the hopes of people fleeing politically mixed, war-torn countries such as Syria. Identifying victims of trafficking in Turkey started in the 2000s, and in 2003 the first statistics were shared. Since 2003, the Ministry of Internal Affairs has identified more than 1,400 human trafficking victims.

According to the article 23 of the Constitution of the Republic of Turkey “everyone has the freedom of residence and travel”. The extension of the freedom of residence and travel to everyone covers both citizens and foreigners. On the other hand, in the continuation of the provision, it is stated that, for clearly determined reasons, freedom of residence can be limited to prevent crime, to ensure social and economic development, to realize healthy and regular urbanization and to protect public property. Another limitation provision is stated in article 16 of the Constitution of the Republic of Turkey. According to the article, if the victims of human trafficking are foreigners the limitation of fundamental rights can only be made by enacting law according to international law.

In Turkish law, as is the case worldwide, the basis of obtaining a residence permit for foreign victims of trafficking are international human rights obligations and humanitarian concerns, such as the non-refoulment principle. The legal instruments regarding residence can be customized according to the positive or negative conditions in both the country of origin and the asylum country.

Identifying victims of human trafficking is a difficult issue because it is hard to detect the crime of human trafficking. Due to the complexity of the crime, the officers responsible for detection have to cope with many difficulties. Accessing the victim is one of the first difficulties and then secondly taking the victim’s testimony. Another situation that makes it difficult to identify victims is the “ideal victim” perception in the minds of the officers responsible for the detection. When the Foreigners and the International Protection Act provisions are examined, it is unclear who determines the victim of human trafficking. It is also uncertain whether the determination will be made by considering the moment of victimization or when the police or prosecutor’s office has started an investigation about traffickers, or when the judgment is established in the criminal case against traffickers.

Under Turkish law, a short-term residence permit is granted by the governorates to foreigners who are victims of human trafficking or where there is strong circumstantial evidence that they might be victims. It is essential for the victims to remain in a shelter or support center and participate in the support program by obtaining their consent during this period, to cooperate with the competent authorities.

Zorunlu-Düzensiz Göçün Yarattığı Sorunlardan Birisi Olarak İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların İkametlerine İlişkin Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

I. Giriş

Göç etme ihtiyacını besleyen ekolojik, jeolojik, iklimsel temelli sebepler, zaman içinde siyasi, hukuki, ekonomik ve kültürel yönlü değişse de yaşamda kalma mücadelesi olarak genelleştirilebilecek saik ve göçün tahrip ağırlıklı dönüştürücü sonuçları değişmemektedir. İnsanın, varoluşundan beri, hayat hikayesine eşlik eden eylemi, yer edinmek için yer değiştirmektir.

Göç çalışılırken hareketin tarihi ve sosyal süreçlerini göz ardı etmek mümkün olmadığından¹ insan ticaretinin ortaya çıkışına ilişkin değerlendirmelerin de bu bağlamda ele alınması gerekmektedir. İnsan ticareti, özellikle zorunlu²-düzensiz göçün³ yarattığı olumsuzluklardan birisidir ve bünyesine organize suç örgütlenmelerini, hak ihlallerini, devletlerin bu suçla olan mücadelelerini, hukuki-politik düzenlemeleri alan küresel, çok boyutlu bir sorundur. İnsan tacirleri, bir ülkenin vatandaşlarını hedef aldıkları gibi, o ülkede yabancı olan ve bu statünün getirdiği zorlukları yaşayan kişileri de, üstelik daha kolay şekilde, hedef almaktadır⁴.

İnsan ticareti mağduru olan kişilerin yaklaşık olarak %60'ı, buldukları ülkede yabancı statüsü taşımaktadır ve pek çoğu daha iyi bir hayat sürme hayali ile yola çıkan uluslararası göçmen olarak nitelendirilmektedir⁵.

İnsan ticaretinden doğan mağduriyetin, açıkça “insan hakları ihlali” olarak nitelendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir⁶. İnsan haklarının en ciddi ihlalleri,

1 Özlen Çelebi, ‘Kuramların Sessizliği: Liberalizm, Realizm ve İltica Rejiminin Kuruluşu’ in Özlen Çelebi, Saim Özçürümez and Şirin Türkay (eds), *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, (UNHCR, 2011) 11.

2 Zorunlu göç (forced migration), doğal ya da insandan kaynaklanan sebeplerle, içinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri barındıran ve çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri gibi bir zorlama unsuru bulunduran göç hareketini tanımlamak için kullanılmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü, ‘Uluslararası Göç Hukuku No.18’ in Bülent Çiçekli (ed), *Göç Terimleri Sözlüğü*, (IOM, 2009) 69.

3 Düzensiz göç (irregular migration) kavramı, hedef ülkesi bakımından, ülkeye yasadışı yollardan girme veya ülkede yasadışı şekilde kalma ya da çalışma anlamında kullanılmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü*, (n 2) 15. Düzensiz göç kavramı, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (Kanun Numarası: 6458, Kabul Tarihi: 04.04.2013, RG 11.04.2013/28615) yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı, Türkiye’den çıkışı ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden bir kavram olarak tanımlanmaktadır (m.3/i).

4 Türkiye’de istatistiklere yansıyan olaylarda ağırlıklı olarak yabancıların, bilhassa yabancı kadınların insan ticareti mağduru edildiği bilinmektedir. Tuba Dündar and Elif Özer, *İnsan Ticareti Suçunu Anlamak-STK’lar İçin Rehber* (IKGV, 2017) 6.

5 Birleşmiş Milletler’in tanımına göre uluslararası göçmen, ikamet ettiği ülkesini en az bir yıl boyunca değiştirmek niyeti ile uluslararası bir sınırı geçerek yer değiştirmekte ise uzun süreli göçmen; üç aydan fazla ve fakat bir yıldan az süre ile yer değiştirmekte ise kısa süreli göçmendir. Uygulamada, uluslararası göçmenlerin yer değiştirmelerine yönelik olarak veri toplayarak bu verileri yayınlayan ülkeler arasında, araştırma yöntemler, kriterler ve göçe yönelik kavramlar farklılık gösterdiği için karşılaştırılabilirlik bakımından güçlükler yaşanmaktadır. United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, United Nations Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1, 1998, para. 32, p. 9. İnsan ticareti mağdurları tıpkı mülteciler, sığınmacılar, refakatsiz çocuklar gibi uluslararası nitelik taşıyacak şekilde, sıklıkla benzer rotalarda, benzer seyahat araçlarını kullanarak ancak farklı motivasyonlara bağlı olarak düzensiz yer değiştirmektedir. Bu bakımdan insan ticareti mağdurlarının göç eylemleri, “karışık göç” tanımlamasının içinde değerlendirilmektedir. Neva Övünç Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (1st edn , Seçkin 2015) 40.

6 UNHCHR, *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, (U.N. Doc. E/2002/68/Add.1, 2002) 5.

kişisel ve fiziksel haysiyet hakkının, kişisel özgürlük ve güvenlik hakkının ve ayrımcılık yapmama ilkesinin delinmesinden kaynaklanmaktadır. Bu ihlaller geniş bir sosyal yelpazeyi kapsadığından ve işe alım, ulaşım, sömürü gibi farklı insan ticareti unsurları ile ilişkili olduğundan, mağduriyetlerin engellenmesi ancak çok katmanlı bir çözüm yaklaşımı ile mümkün görünmektedir. İnsan haklarına dayalı bir yaklaşımın, evrensellik, devredilemezlik, bölünmezlik, karşılıklı bağımlılık ve karşılıklı ilişki, ayrımcılık yapmama ve eşitlik, katılım ve içermeye, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü bir dizi ilkenin etrafında ve insan ticareti ile mücadele bağlamında geliştirilmesi gerekmektedir⁷.

“Zorunlu-Düzensiz Göçün Yarattığı Sorunlardan Birisi Olarak İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların İkametlerine İlişkin Hukuki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışma ile insan ticareti mağduru yabancıların, ceza hukuku bağlamında bir suçun öznesi olmaları hususuna değinilmeden, ikamet hakları ve ikamet izinlerine ilişkin hukuki düzenlemelerin ele alınması; ikamet süresince mağdur yabancıların desteklenmesi, barınma ve korunma koşullarının değerlendirilmesi; toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde özellikle fuhuş yolu ile insan ticareti mağduru kılınan yabancı kadınların ve LGBT bireylerin, ikamet izni elde etmelerinde güçlük bulunup bulunmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

II. İnsan Ticaretinin Temeli

İnsanın, ticaret ögesi hâline getirilerek çaresizliğinin sömürülmesinin ilk hâlini, kolonyal dönemde deniz aşırı satılması oluşturmaktadır. Bu bakımdan bugünkü insan ticaretini, kölelik modernizasyonu biçiminde değerlendirmek pek âla mümkündür. Kölelik, modern toplumlarda genellikle savaş sonrası esaret pratiği görülerek gücü ve zaferi perçinleyen bir sonuç olarak kullanılmakla beraber insanı, mahrumiyet statüsü içinde daimi bir mahkum gibi tanımlamak ve bu hâli, doğallıkla, kabul etmek⁸ antik zamandan beri rastlanan bir düşünce biçiminde Hammurabi kanunlarında ya da Yunan trajedyalarında da karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles, köleyi, bir insan olarak değil; sahiplenilebilir, alınıp satılabilir bir eşya olarak tasvir etmiştir. Ona göre bazı insanlar, kendilerini ancak başkalarının zekası ile yönettirmeye yetecek kadar zekaya sahiptir⁹. Grotius, hiçbir insanın doğasında kölelik bulunmadığını, köleliğin doğuştan değil ve fakat sonradan ortaya çıkabilecek durum olduğunu ve dayanağını bir mutabakat ya

7 Conny Rijken, Eefje de Volder, ‘The European Union’s Struggle To Realize A Human Rights-Based Approach To Trafficking In Human Beings - A Call On The EU To Take Trafficking In Human Beings-Sensitive Action In Relevant Areas Of Law’ (2009) 25(49) Connecticut Journal Of International Law 49, 52-54.

8 Renee Colette Redman, ‘The League of Nations and the Right to be Free from Enslavement: The First Human Right to Be Recognized as Customary International Law - Freedom: Beyond the United States’ (1994) 70 (2) Chicago-Kent Law Review 759, 765.

9 Bu bakımdan kölenin maddi kuvveti ile efendisinin zekası birleşince ikisi için de yararlı bir sonuç doğmaktadır. Söz konusu sonucun doğumuna hem efendinin köle üzerindeki otoritesinin mutlaklığı hem de yüksek sınıfların ilim, politika ve sanatla uğraşmalarını sağlamak gerekliliği yol açmaktadır. Mehmet Semih Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük* (Legal, 2016) 27; Gülnihal Bozkurt, ‘Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik’ (1981) 38(1) AÜHFD 65, 88.

da suçtan aldığı sürece meşru kabul edilebileceğini ifade etmiştir. Ona göre devletler hukuku prensipleri bakımından düşünüldüğünde haklı sebeplerle savaşa girenlerin, öldürmemek kaydı ile, esirlerini, ceza olarak, köleleştirme hakları bulunmaktadır¹⁰.

Özgürlük ve eşitlik idealleri etrafında söylem öncülüğü üstelenen yazarlar bile mutlak özgürlük ve eşitlik hakkını savunamamış; insanın köle olarak kabul edilebilmesi fikrine yatkın kalmışlardır. Örneğin Montesquieu köleliği zihninde lanetlediğini ifade ederken zenciler için, sağ duyu yoksunu oldukları gerekçesi ile, istisna parantezi açmayı ihmal etmemiştir. Benzer şekilde köleliğe karşı duranların akıl hocası olarak kabul ettikleri Locke, vahşilerin, zekâ özürülülerin ve kadınların ortak noktalarının kavrayış eksikliği olduğunu, bu sebeple söz konusu kişilerin kanun önünde daha az sorumluluk taşıdıkları için daha az hakka sahip olmaları gerektiğini iddia etmiş ve savunulabilir gerekçe yaratarak köle ticaretini aklamıştır¹¹.

Köleliğin en ağır insan hakkı ihlali olduğuna yönelik düşünsel temeller, aydınlanma çağı ile birlikte atılmaya başlanmış; zaman içinde terditli olarak yasaklanması yoluna gidilmiştir¹². Bugün, köleliliğin kesin bir yasak olmasının sebebi, *erga omnes* insan hakları hukukundan doğan bir yükümlülük olarak kabulü ile ilgilidir.

Tarihsel süreçte, köle ticaretini uluslararası sahada yasaklayan ilk belge 1815 tarihli “*Köle Ticaretinin Evrensel Olarak Kaldırılmasına İlişkin Beyannâme*”dir (1815 Deklarasyonu). Takip eden yıllarda, barış ve savaş zamanlarında, iki ya da çok taraflı uluslararası sözleşmelere de köle ticaretini yasaklayıcı hükümler konulmuş olmakla birlikte bu sözleşmelerin hiçbiri tam olarak işletilememiştir. Anılan çerçevede 1815 ve 1957 yılları arasında üç yüze yakın uluslararası sözleşmenin akdedildiği tahmin edilmektedir¹³.

1815 Deklarasyonu’nda köleliğin ne olduğu tanımlanmamıştır. Kölelik durumunun belirlenebilmesi bakımından köleliliğin tanımlanması önem arz etmektedir zira uluslararası toplum nezdinde mutlak uzlaşa sağlanmış bir kapsama ulaşılamazsa, yaslandığı sebep ne olursa olsun esaret sorununun çözümü de gerçekleşmeyecektir. Bu bağlamda köleliğin ne olduğunu tanımlayan ilk uluslararası belge 1926 tarihli “*Milletler Cemiyeti Kölelik Konvansiyonu*”dur (Esaretin Men’i Sözleşmesi)¹⁴. Konvansiyon’un

10 Redman (n 8) 767.

11 Sezai Ozan Zeybek, ‘Avrupa Düşüncesinin Tali Unsurları: Kölelik ve Sömürgecilik’ (2014) 3(6) İnsan ve Toplum Dergisi 87, 91-92; Gemalmaz (n 9) 609.

12 Kölelik durumunun, insan hakları kavramı ile bağdaştırılmaya başlanmasından çok önce de istenmeyen bir durum olduğu ve yasaklanmasına yönelik ilk çabaların Sümer kralları tarafından atıldığı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bozkurt (n 9) 73.

13 OHCHR, Abolishing Slavery and Its Contemporary Forms (HR/PUB/02/4, 2002), 3. Her ne kadar köleliğin yasaklanmasına yönelik adımlar atılmış olsa da emek gereksinimi devam ettiği ve karşılanması gerektiği için bu süreçte “sözleşmeli emek” biçiminde adlandırılabilir yeni tür bir kölelik durumu yaratılmıştır. Daha sonraları Marx’ın net biçimde ifade edeceği üzere yeni dünya düzenindeki doğrudan kölelik, Avrupa’da ortaya çıkacak modern endüstrinin yapı taşı oluşturmuştur. Bu bakımdan bir yandan istenmeyen durum olarak ilân edilen kölelik, diğer yandan sömürgelere değerini kazandırmıştır. Gemalmaz (n 9) 586.

14 Esaretin Men’i Hakkındaki 25 Eylül 1926 Tarihli Mukaveleye İltihakımıza Dair Kanun, Kanun Numarası: 2273, Kabul Tarihi: 05.06.1933, RG 12.06.1933/2425.

birinci maddesine göre köle, üzerinde mülkiyet hakkından doğan yetkilerin herhangi birinin ya da hepsinin kullanılabildiği kişi; kölelik, bu durumun yarattığı statüdür. Maddenin devamında köle ticareti tanımlanmıştır. Köle ticareti, kölelik statüsüne indirgenmiş bir kişinin yakalanması, satın alınması ya da elden çıkarılması gibi köle edinilmesine ilişkin tüm eylemler ile onu satma ya da takas etme gibi elden çıkarma işlemlerini ve edinilmiş bir kölenin satışı, değiştirilmesi veya değiş-tokuşu amacıyla taşınmasına yönelik işlemleri kapsayan genel bir ticari faaliyettir. Kölelik biçimlerinin ne olduğu ise Konvansiyon'un kabulünden önce Geçici Kölelik Komisyonu'nun hazırladığı bir liste ile 1924 yılında belirlenmiştir. Bu liste uyarınca kızların, normal olmayan evlilik adetleri ile, başlık parası ödenerek çeyizleri edinilmiş gibi gösterilip satın alınmaları; kız ya da erkek çocukların evlat edinilmiş gibi gösterilerek daimi olarak elden çıkarılmaları, borç yüzünden rehin tutulma gibi kişilerin kontrolünü ele geçiren ve özgürlüğünü kısıtlayan eylem ya da uygulamalar köleliktir¹⁵.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilân edilen “*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*”¹⁶, bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğduklarını; akıl ve vicdan sahibi olduklarını ve birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmaları gerektiğini ifade etmektedir (m.1). Bu sebeple hiç kimsenin kölelik veya kulluk altında bulundurulamayacağı, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaklanarak hüküm altına alınmıştır (m.4).

Benzer anlayışla Avrupa Konseyi tarafından 04 Kasım 1950’de ilân edilen “*İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme*”(RG: 19.03.1954 (T) ve 8662 (S)), insan hakları ile temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesinin amacı ile hazırlanmış olup; Sözleşme'nin dördüncü maddesinde hiç kimsenin köle ya da kul durumunda tutulamayacağı hüküm altına alınmıştır¹⁷.

1926 tarihli Kölelik Konvansiyonu’nu boyutlandıran uluslararası belge 1956 tarihli “*Kölelik, Köle Ticareti, Köleye Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme*”dir¹⁸. Bu Sözleşme ile kölelik durumu olarak kabul edilen hâller genişletilerek birinci maddede şu şekilde sayılmıştır.

15 OHCHR (n 13) 4-5. Milletler Cemiyeti Kölelik Konvansiyonu, kölelikten kurtulma hakkını başlı başına temel hak kategorisinde çerçevelememiş taraf devletler nezdinde kölelik durum ve oranının gözden geçirilmesine yönelik usul ve esasları belirlememiş ve ihlal iddialarını denetleyecek uluslararası bir yapı kurmamış olduğu için eksik değerlendirilmekte birlikte Nepal (1926) ve Burma’da (1928) köleliğin yasaklanmasına yönelik yasal düzenlemelerin yapılması konusunda hükümetleri cesaretlendiren bir etki yaratmıştır. Redman (n 8) 763, OHCHR (n 13) 5.

16 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmî Gazete’de Yayımlanması Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı, Kararın Numarası: 9119, Karar Tarihi: 06.04.1949, RG 27.05.1949/7217.

17 Gerek Cumhuriyet öncesi dönemde Tanzimat ile İslahat Fermanlarında ve 1876 tarihli Kanun-i Esasi’de gerekse cumhuriyet döneminde 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında kölelik ve kulluğu yasaklayan açık hükümlere yer verilmediği görülmektedir. Zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma ile bağlantılı bir kavram olan angarya ise Kanun-i Esasi’nin 24.maddesinde, 1924 Anayasası’nın 73.maddesinde, 1961 Anayasası’nın 42.maddesinde yasaklanmıştır. Ulaş Karan, ‘Kölelik, Kulluk, Zorla Çalıştırma ve Zorunlu Çalışma Yasağı: Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Karşılaştırmalı Analiz’ (2018) 67(2) AÜHFD 415, 427.

18 Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama Ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, Kanunun Numarası: 361, Kabul Tarihi: 27.12.1963, RG 06.01.1964/11599.

- Bir borçlunun bir borcun teminatı olarak şahsen hizmet etmeyi veya denetimi altındaki bir kimsenin hizmet etmesini taahhüt etmesine rağmen bu hizmetlerin karşılığında adil bir bedelin borcun ödenmesine tahsis edilmemesi veya bu hizmetlerin süresiz olması ve kapsamının belirlenmesi
- Bir kişinin kanun, teamül veya bir anlaşmaya göre diğer bir kişiye ait arazi üzerinde yaşama ve çalışmaya mecbur olması ve bu diğer kişiye ücret karşılığında veya ücretsiz olarak belirli bir şekilde hizmet etmesi ve bu durumunu değiştirme imkânına malik olmaması
- Bir kadının, reddetmek hakkı olmadan, anne ve babasına, vasisine, ailesine veya diğer herhangi bir kişi ya da topluluğa nakdi veya aynı bir ivaz karşılığında evlendirilmesi vaadinde bulunulması veya evlendirilmesi
- Bir kadının, kocasının ölümü üzerine, miras yolu ile başka bir kişiye devredilebilmesi
- Bir çocuğun veya 18 yaşından küçük ve ayırtım gücünü haiz bir kişinin gerek anne ve/veya babası, gerekse varisi tarafından, şahsını veya işini istismar amacıyla bedel karşılığında ya da bedelsiz başka bir kişiye devrine müsait olan herhangi bir uygulama ve gelenek

Köleliğe benzer uygulama ve geleneklerin neler olduğu ise Sözleşme'nin beşinci maddesinde ifade edilmiştir. Buna göre Sözleşme'nin birinci maddesinde hüküm altına alınan durumların henüz tamamıyla ortadan kalkmadığı veya terk edilmediği bir ülkede, bir kölenin veya köleliğe benzer durumda bir kişinin, ister durumunu belirtmek veya cezalandırmak için, ister diğer bir amaçla olsun, bir uzvunu kesmek, kızgın demirle veya diğer bir şekilde işaretlemek fiilî veya böyle fiillere iştirak esaret temini olarak kabul edilerek suç olarak vasıflandırılmaktadır.

Sözleşme'nin yedinci maddesinde kölenin kim olduğu tarif edilmiştir. Söz konusu maddenin (a) bendi uyarınca kölelik, esarete dair 1926 tarihli Sözleşme'de betimlendiği üzere mülkiyet hakkına mahsus yetkilerin tamamının veya bunlardan bazılarının kullandığı bir kişinin hâl veya şartı; köle ise, bu durum veya şartı haiz olan kimsedir.

Köle ticareti ise 1956 tarihli Ek Sözleşme'de iki madde ile hüküm altına alınmıştır. Üçüncü maddeye göre köleleri herhangi bir ulaşım aracı ile bir ülkeden diğerine taşımak veya taşımaya teşebbüs etmek veya bu hareketlere iştirak etmek köle ticaretidir. Yedinci maddenin (c) bendine göre bir kişinin köle hâline getirilmek için ele geçirilmesi, iktisabı veya hukuksal bir işlemle devri; bir kölenin satılmak veya değiş-tokuş edilmek üzere sahiplenilmesi; satılmak veya değiş-tokuş edilmek üzere sahiplenilmiş bir kişinin satış veya takas yolu ile devri, kullanılan ulaştırma vasıtası ne olursa olsun, köle ticaretidir.

Zaman içerisinde köle ve kölelik tanımlarının değiştirilmesi gerekliliği hususunda tartışmalar yaşanmış; talep doğrultusunda başvurular yapılmış olmasına rağmen gerek 1926 tarihli Konvansiyon gerekse 1956 tarihli Ek Sözleşme'deki birleşik tanımlama

aynı kalmıştır¹⁹. Bu çerçevede ele alındığında köleliğin geleneksel ve çağdaş kölelik olarak kendi içinde değerlendirilebileceği sonucunu çıkarmak mümkündür. Geleneksel uygulama uyarınca kölelik (*chattel slavery*), bir kişinin eşya ya da hayvan gibi sahiplenilmesi, dolayısıyla kolaylıkla alınıp-satılabilmesi ya da devredilmesi yetkilerini doğuran bir durumken; çağdaş uygulamada kölelik, kişinin içinde bulunduğu koşullara göre ortaya çıkan bir durumdur. Bu bağlamda bir kişinin özgürlüğünü ya da eşyasını ne derecede yönetebildiği o kişinin kölelik hâlinin belirlenmesi bakımından önemlidir. Geleneksel kölelik uygulamasına günümüzde oldukça nadir rastlanmaktadır. Bugünkü hâli ile kölelik, kişinin çaresizliğinden ve bilgisizliğinden tehdit ve şiddet yolu ile istifade edilerek, göçmen işçilerin pasaportlarına el konulması, çocukların fuhuşa ya da kadıların seks köleliğine zorlanması gibi, o kişi üzerinde kontrol üstünlüğü kurulması ile oluşan durumdur²⁰ ve bu durumu sağlayan koşullar, devletlerden oluşan uluslararası topluluk tarafından, bir bütün olarak, hiçbir sapma yapılmasına fırsat verilmeyecek şekilde yasaklanmıştır. Dolayısıyla köleliği yasaklayan hükümlerin niteliği *jus cogens* olarak kabul edilmektedir²¹.

III. İnsan Ticaretinin Tanımlanması ve Sebepleri

A. Tanım

İnsan ticareti, meşru olmayan çeşitli faaliyetlere atfen kullanılan; cinsel sömürü, zorla çalıştırma, borç batağı, esaret ve benzeri uygulamalar, organ ticareti, mecburi evlilik gibi formları kapsayan bir kavramdır. İnsan ticareti, sahte iş vaatleri ile kişilerin kaçırılması, gönüllü başlayan göç eylemlerinin hedef ülkeye varışta emek sömürüsüne dönüştürülmesi, kandırılması ya da hile yoluyla ikna edilmesi, baskı ve nüfuz kullanma gibi tahakküm biçimleri uygulanarak gitme özgürlüğünün kısıtlanması gibi bileşenleri olan bir eylemdir²².

İnsan ticaretinin, 19.yy sonlarında Avrupa'da askerlerin zührevi hastalıklardan korunması için başlatıldığı değerlendirilmektedir. Cinsel hastalıkların bulaşmasını engellemek için kadınlar, Viktorya dönemine özgü baskılama ve kollama anlayışı içinde, kontrol altında tutulmaya çalışılmış; fahişeliğin, genişlemek ülküsündeki İngiltere için tehlike oluşturacağı düşünüldüğünden fahişe kadınların deniz aşırı

19 Örneğin Birleşmiş Milletler'in 1982 yılında önerdiği tanıma göre kölelik, emeğin sömürülmesi yoluyla insanla uğraşan her türlü eylem olarak tanımlanmalıdır (United Nations Document E/CN.4/Sub.2/1982/20-prg. 9). Yine Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü'nün "İnsanlığa Karşı Suçlar" başlıklı yedinci maddesi uyarınca kölelik, kadın ve çocuklar başta olmak üzere, bir kişi üzerinde mülkiyet hakkına dayalı yetkilerin, insan ticareti de dahil olmak üzere, kullanılması demektir (A/CONF.183/9/ 1998). Değişik dönemlerde tanımlamalar yapılmış olsa da köleliğin ne olduğu ile ilgili olarak günümüzde üzerinde görüş birliği sağlanmış olan evrensel içerik 1926'dan beri değişmemiştir.

20 OHCHR (n 13) 7.

21 Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri- I.Kitap* (8th edn, Turhan 1999) 161-162; İrem Karakoç, 'Uluslararası Hukuka Emredici Kural (Jus Cogens=Peremptory Norms) Olgusuna Tarihsel Bir Yaklaşım' (2006) 8(1) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 87, 90-93.

22 Elif Özer, *Kimse Duymaz, Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları Üzerine Bir Araştırma* (Ayizi 2012) 23-24.

satılmaları yoluna gidilmiştir. Bazı yazarlar, beyaz kadın ticaretinin, İngiltere’de 1860’da yürürlüğe girmiş olan Bulaşıcı Hastalıklar Yasası’nın ilga edilmesine yönelik eylemlerde bulunan Ulusal Kadınlar Birliği’ne bir tepki olarak başlatıldığını ileri sürmektedir. Zira söz konusu Birlik, 1860 Yasası’nın anayasaya aykırı olduğunu, kadınlara aşağılayıcı muayeneler uygulandığı için ayrımcılık yarattığını; çocuklar ve fahişeler üzerinden ahlaki panik başlatılmaya çalışıldığını ifade ederek kadınlar üzerindeki güç kullanımının son bulmasını talep etmiş ve dikkat çekmiştir. Bir başka değerlendirmeye göre ise sömürgecilik faaliyetine girişen Avrupalı ülkelerin sayısı çoğalınca kadınlar, buhar çağı boyunca, toplu olarak askeri birliklerin ihtiyaçlarını karşılamak için onlarla birlikte savaş sahasına yollanarak fuhuşa zorlanmış, kadınlar üzerinden istismara dayalı ticaret uluslararası niteliğini bu şekilde kazanmıştır²³.

Söz konusu ticari faaliyetin hedefindeki kişiler, yaşları yetkili makamlarca hile ile büyük gösterilen çocuk yaştaki kadınlar olmaya başlayınca kadın ticaretinin yasaklanması yönünde gayri resmi delegasyonların hükümetler arası işbirliği çağrıları üzerine Londra’da uluslararası düzeyde bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir. 1899 tarihli Kongre toplantısının neticesinde ortak arzunun, uluslararası bir sözleşme imzalamak olduğu açıklanmıştır. Sözleşme uyarınca devletler, kadınların ve kızların şiddet, hile, nüfuz kullanımı ya da kısıtlayıcı herhangi bir başka yöntem kullanılarak temin edilmesi, her türlü gayri ahlaki hayat tarzına sevk edilmesi veya mevcut gayri ahlaki durumlarını sürdürmeye zorlanmalarını suç sayarak bu suçun ağır ve eşit derecede cezalandırılacağı hususunu karşılıklı olarak taahhüt edecektir²⁴. 1902’ye gelindiğinde konu ile ilgili olarak bir uluslararası toplantı daha yapılmıştır. Toplantı çağrısı “beyaz kadın” ticaretinin önlenmesine yönelik işbirliği olduğu için bazı katılımcı temsilciler, “beyaz kadın” ifadesinin ırkçı olduğu değerlendirilmesinde bulunarak alınıp satılan kadınların renklerinin önemi olmadığını vurgulamışlardır. İrkçi vurgu sebebiyle yapılan eleştiriler bir tarafa bırakılacak olursa bu toplantıda ilk defa insan ticaretinden ne anlaşılması gerektiği hususu değerlendirilmiştir. Toplantı süresinde faaliyet gösteren alt komisyonlardan birisi olan yasama komisyonunca önerilen tanıma göre beyaz kadın ticareti, kadın ya da kızların, başkalarının tutkularını tatmin için temin edilmesi, kandırılması ya da yoldan çıkarılması suçudur. Suçun karakteristik unsuru sürekliliğidir. Suçu oluşturan ardışık eylemler sınır aşıcıdır, eylemlerde yer birliği yoktur. İnsan vücudu ticaridir ve ticaret aracı olarak kullanılmaktadır. İnsan tacirlerinin acenteleri, depoları, muhabirleri, ihracat ofisleri ve hatta kodları mevcuttur. Bu suçun işlendiği her yere adaletin eli uzanmalıdır²⁵.

1899 ve 1902 tarihli uluslararası toplantıların neticesinde akdedilen ilk uluslararası sözleşme 1904 tarihli “*Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi*”dir. Bu

23 Jean Allain, ‘White Slave Traffic in International Law’ (2017) 1(40) Journal Of Trafficking And Human Exploitation <https://www.uutgeverijparis.nl/scripts/read_article_pdf.php?id=1001296109> Erişim Tarihi 15 Eylül 2019.

24 Allain (n 23) 2.

25 ibid 7.

Sözleşme’de kadın ticaretinin tanımı yapılmamıştır. Sözleşme’nin özelliği mağdurların korunması hedefi ile daha çok kolluk kuvvet önlemlerine yer vermiş olmasıdır. Sözleşme mağdur kadınların ülkelerine geri dönmek istemeleri hâlinde onlara destek olmak üzere, insan ticareti ile ilgili bilgilerin koordinasyonundan sorumlu bir makam tahsis edilmesini öngörmektedir (m.1-2). Sözleşme, ayrıca, geri dönüşle ilgili masrafların devletler tarafından karşılanacağı hususunu hüküm altına almaktadır (m.3-4). Türkiye bu Sözleşme’yi Lozan Antlaşması ile birlikte kabul edip usulüne uygun şekilde onaylamıştır (Lozan Barış Anlaşması m.100/5).

İnsan ticaretinin önlenbilmesine yönelik faaliyetlerin etkinleşebilmesi insan ticaretinin ne olduğuna ilişkin içeriğin somutlaştırılması ile mümkün olacağı tezinden hareketle 1910 yılına gelindiğinde 1904 tarihli Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi’nin birinci ve ikinci maddelerinin yetersiz kaldığı değerlendirilmeye başlanmıştır. Almanya’nın Paris Büyükelçisi’nin Fransız Dış İşleri Bakanlığı’na yazdığı mektupla Avrupalı Devletlerin aynı istek ve anlayışla bir kez daha Paris’te bir araya gelmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Toplantı çağrısının sebebi, müstehcen yayınlardaki artıştır zira kadın bedeni, bu kez de yayın yolu ile bir ticari faaliyetin konusu olarak kullanılmaktadır²⁶.

1910 tarihli toplantıda iki konu üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki insan ticareti suçu ile aktif mücadelede devletlerarası işbirliğinin usul ve esaslarının net olarak belirlenmesi; ikincisi ise yaş meselesi üzerinde uzlaşılmasıdır. Devletlerarası işbirliğinin usul ve esaslarının belirlenmesine yönelik olarak hakimlerin birbirleri ile doğrudan ya da diplomatik kanalların kullanılması yolu ile iletişim kurmaları; yaş konusunda ise ehliyet vasıflandırmasının devletlerin iç hukuklarına bırakılması gerektiği, üst ya da alt sınır getirmenin yeterli korumayı sağlayıp sağlamayacağı ve hükmün lafzi ifadesindeki dilbilgisi ve noktalama işaretlerinin doğruluğu tartışmalarına rağmen “kadın ve 20 yaşın altındaki kızlar” tanımlaması üzerinde görüş birliği sağlanmış; daha fazla koruma için daha ileri bir yaşın devletlerce belirlenebileceği kabul edilmiştir²⁷. 1910 tarihli Sözleşme’de insan ticareti suçunun kavramsal unsurları ilk defa yer almakla birlikte bu Sözleşme’de de insan ticaretinden ne anlaşılması gerektiği tanımlanmamıştır. Özetle bu Sözleşme ile insan ticareti mağdurunun cebir, tehdit, hile veya nüfuzun kullanılması yolu ile elde edilen rızası ve yirmi yaşın altında olan kızların rızasını geçersiz sayılmıştır²⁸. Türkiye bu Sözleşme’yi Lozan Antlaşması ile birlikte kabul edip usulüne uygun şekilde onaylamıştır (Lozan Barış Anlaşması m.100/5).

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Milletler Cemiyeti bünyesinde 1921 tarihli “*Kadın ve Çocuk Ticaretinin Men’ine Dair Uluslararası Sözleşme*” imzalanmıştır.

26 ibid 18.

27 Allain (n 23) 21.

28 Kadın Dayanışma Vakfı, *İnsan Ticareti İle Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Yönetimlerin Farkındalığının Artırılması Projesi* (2010) 21.

İnsan ticaretinden ne anlaşılması gerektiği tanımlanmamış olmakla birlikte 1910 tarihli Sözleşme ile belirlenen kavramsal unsurlar tekrarlanmıştır. 1921 tarihli Sözleşme'nin 1910 tarihli Sözleşme'den farklı olan noktaları 1910 tarihli Sözleşme'de geçen "yirmi yaş" sınırının "yirmi bir yaş"a yükseltilmesi (m.5); sadece kadınların değil kız ve erkek çocukların da insan ticareti suçunun öznesi olabileceğini kabul etmesi (m.6) ile teşebbüsün ve iştirakin de cezalandırılacak olduğunun ifade edilmesidir (m.3)²⁹. Türkiye bu Sözleşme'yi Lozan Antlaşması ile birlikte kabul edip usulüne uygun şekilde onaylamıştır (Lozan Barış Antlaşması m.100/5).

1933 yılında konu ile ilgili bir başka uluslararası belge, "*Tüm Yaşlarda Kadın Ticaretinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme*" akdedilmiştir³⁰. Sözleşme'nin amacı, bundan önceki Sözleşmeleri tamamlayarak kadın ve çocuk ticaretinin kesinlikle önlenmesini sağlamaktır (Giriş paragrafı). Bu amaç doğrultusunda, insan ticareti suçunun tanımı yine yapılmamış olmakla birlikte, bir başkasının arzularını tatmin etmek amacı ile reşit bir kadın veya kızı, kendi iradesi ile olsa bile, bir başka ülkede fuhuş amacı ile kullanmanın, kişiyi bu amaçla bir başka ülkeye sürüklemenin veya baştan çıkarmanın cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır (m.1).

İnsan ticaretinin kısmi olarak tanımlaması ilk defa 1949 tarihli "*İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Uluslararası Sözleşme*" ile yapılmıştır. Sözleşme'nin ön sözünde fuhuş amacıyla yapılan ticaretin, insan onuru ve değeri ile bağdaşmadığı ve bireyin, ailenin ve toplumun refahını tehlikeye attığı ifade edilerek insan ticaretinin yalnızca fuhuş amacıyla yapılabileceği belirtilmiştir. Buna karşılık fuhuştan ve sömürüden ne anlaşılması gerektiğine değinilmemiştir. Sözleşme'nin birinci maddesi uyarınca taraf devletler, başkalarının arzularını tatmin etmek amacıyla bir başka insanı, bu insanın rızası dahilinde olsa dahi, fuhuş için temin eden, kandıran veya ayartan ya da bir başka insanın fuhuş yapmasını, bu insanın rızası dahilinde olsa dahi, istismar eden herkesi; ikinci maddesi uyarınca ise genelev sahibi olan/işleten ya da bilerek genelev finanse eden yahut geneleve finansman sağlanmasına iştirak eden veya fuhuş yaptırmak amacıyla bir bina ya da başka bir yer yahut bunların bir bölümünü bilerek veren/kiralayan herkesi cezalandırmayı kabul etmektedir. Sözleşme'de, mağdurun cinsiyeti veya insan ticaretinin oluşması için sınırların geçilmesi gereği düzenlenmemiştir. 1949 tarihli Sözleşme ile insan ticaretinin ne olduğuna ilişkin sınırlı tanım yapılmış olduğu kabul edilmekle birlikte insan ticareti yasağına uygun hareket edilip edilmediğini denetleyecek mekanizmalar düzenlenmediği için Sözleşme'nin uygulaması taraf devletler nezdinde zayıf kalmıştır³¹.

29 Olgun Değirmenci, 'Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu' (2006) 67 TBB Dergisi 57, 65.

30 Reşit Kadın Ticaretinin Men'i Hakkında 11 Teşrinievvel 1933 De Cenevre'de İmzalanan Beynelmilel Mukavelenin Tasdikine Dair Kanun, Kanun Numarası: 2693, Kabul Tarihi: 15.04.1935, RG 22.04.1935/2984.

31 Deniz Kızılsümer, 'İnsan Ticareti İle Mücadele: Uluslararası Belgeler ve Türkiye'nin Çabaları' (2007) 62(1) Ankara Üniversitesi SBF 113, 116.

İnsan ticaretinin, bağlayıcılığı uluslararası düzeyde onanmış tanımı, 12-13 Aralık 2000 tarihlerinde Palermo’da düzenlenen Birleşmiş Milletler konferansında kabul edilen “*Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol*”de (Palermo Protokolü)³² yapılmıştır. Protokol’ün amacı, insan ticaretini, özellikle kadın ve çocuk ticaretini önlemek; kaynak, transit ve hedef ülkelerdeki insan tacirlerinin cezalandırılmasını sağlamak ve bu ticaretin mağdurlarının insan haklarını korumaktır. Bu amaç doğrultusunda devletler, konuya ilişkin olarak daha önce akdedilmiş olan uluslararası belgelerin yetersizliğini kabul ederek kadın ve çocuklara özel önem verip, insan ticaretini önlemeyi; insan ticareti ile mücadele etmeyi; insan ticareti mağdurlarının insan haklarına bütünüyle saygı göstererek haklarını korumayı, onlara yardım etmeyi ve işbirliği geliştirmeyi birbirlerine taahhüt etmişlerdir (m.2).

Protokol’ün üçüncü maddesi uyarınca insan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelmektedir.

Protokol’ün üçüncü maddesinde “istismar” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği hususuna da netlik kazandırılmıştır. Buna göre istismar, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun sömürülmesi veya cinsel sömürünün başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı ya da hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu ya da organların alınmasını içeren bir eylemdir (m.3/a).

Protokol’ün üçüncü maddesinde ayrıca, (a) bendinde sayılan eylemlerden birini içermese dahi on sekiz yaşın altındaki her bireyin, çocuk kabul edilerek, istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınmasının da insan ticareti olarak kabul edileceği ifade edilmiştir (m.3/c).

İnsan ticaretinin Palermo Protokolü ile yapılan tanımı, 16 Mayıs 2005 tarihinde Varşova’da akdedilen “*Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi*” ile genişletilmiştir³³. Bu Sözleşme ile özellikle insan ticareti ile mücadeledeki tüm faaliyet ve girişimlerin ayrımcı olmaması (m.3), toplumsal cinsiyet eşitliği ve çocuk haklarına ilişkin evrensel yaklaşımın dikkate alınması gerekliliği vurgulanmıştır (m.1). Söz konusu perspektife dayalı olarak insan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet

32 Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın Ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına Ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, Kanun Numarası: 4804, Kabul Tarihi: 30.01.2003, RG 04.02.2003/25015

33 Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, Kanununun Numarası: 6667, Kabul Tarihi: 30.01.2016, RG 07.04.2016/29677.

kullanma tehdidi ile ya da diğer zorlama biçimleri ile kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma veya kişinin çaresizliğinden yararlanma yahut başkası üzerinde denetimi olan kişilerin rızasını elde etmek için kazanç veya çıkar sağlanması yolu ile kişilerin istismar amaçlı tedarik edilmesi, nakli, sevk edilmesi, barındırılması veya teslim alınmasıdır (m.4/a).

Sözleşme'nin hazırlık aşamasında insan ticareti kavramının içeriksel genişletilmesi ile ilgili olarak, özellikle işe alım referansları bakımından, yeni bilgi teknolojilerinin de değerlendirilmesi hususu tartışılmış ancak konunun insan ticaretini ilgilendiren yönüne *Siber Suçlar Konvansiyonu*'nun (ETS No:185) uygulanabilir olması sebebiyle insan ticareti tanımının Sözleşme'nin mevcut hâlindeki gibi kalmasına karar verilmiştir (Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu prg.79).

Sözleşme'de, Palermo Protokolü'ne eş düzenleme ile, istismar, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun sömürülmesi veya cinsel sömürünün başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı ya da hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu ya da organların alınmasını içeren bir eylem olarak tanımlanmış (m.4/a); benzer şekilde dördüncü maddenin (a) bendinde sayılan eylemlerden birini içermese dahi on sekiz yaşın altındaki her bireyin, çocuk kabul edilerek, istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınmasının da insan ticareti olarak kabul edileceği ifade edilmiştir (m.4/c-d).

İnsan ticaretinden ne anlaşılması gerektiği ile ilgili olarak, gerek Palermo Protokolü gerekse Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nin özü ile uyumlu³⁴ ve fakat içeriksel olarak çok daha kapsamlı tanım, Avrupa Konseyi'nin Europol Sözleşmesi'nin yerini alan 2009/371 sayılı karar eki (c) bendinde yer almıştır. Buna göre insan ticareti, sömürü amacı ile kişinin tehdit, güç kullanımı ya da diğer zorlama türleri ile; hile, aldatma, gücün veya zafiyet durumunun suistimali ile; bir başka kişi üzerinde kontrol sahibi olan kişinin rızasını elde etmek için ödemeler veya menfaat temin etmek ya da almak yolu ile işe alımı, nakli, transferi, barınması veya alınması anlamına gelmektedir. İstismar, asgari olarak diğerlerinin fuhuşunun sömürüsünü veya cinsel sömürünün diğer türlerini, çocuk pornografisi materyalinin üretimini, satışını veya dağıtımını; zorla çalıştırılmayı ya da hizmet ettirilmeyi; köleliği veya köleliğe benzer uygulamaları; kulluğu ya da organların çıkarılmasını içermektedir. 2009/371 sayılı Konsey kararı, 2016/794 sayılı karar ile ilga edilmiş ve bu kararda insan ticaretinin tanımına yer verilmemiştir.

Bir başka tanım, İnsan Ticareti İle Mücadele Çerçeve Kararı'nın yerini alan 2011/36 sayılı Konsey Direktif'inin ikinci maddesinde yapılmıştır³⁵. Buna göre insan ticareti,

34 İlke Göçmen, 'Bir Temel Hak Olarak İnsan Ticareti Yaşığı: Avrupa Özelinde Bir İnceleme' (2014) 34(1) MHB 1,14.

35 Directive 2011/36/EU Of The European Parliament And Of The Council Of 5 April 2011 On Preventing And Combating Trafficking In Human Beings And Protecting Its Victims, And Replacing Council Framework Decision [2011] OJ L 101/1, Official Journal Of The European Union 15.04.2011 < [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ EN/ TXT/ PDF/ ?uri=CELEX:32011L0036&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=en) > Erişim Tarihi 05.04.2020.

sömürü amacı ile kişinin tehdit, güç kullanımı ya da diğer zorlama türleri ile; hile, aldatma, gücün veya zafiyet durumunun suistimali ile; bir başka kişi üzerinde kontrol sahibi olan kişinin rızasını elde etmek için ödemeler veya menfaat temin etmek ya da almak yolu ile, kişi üzerindeki kontrolün değişimi veya transferi de dahil, işe alımı, nakli, transferi, barınması veya alınması anlamına gelmektedir. İstismar, asgari olarak diğerlerinin fuhuşunun sömürsünü veya cinsel sömürünün diğer türlerini, dilenme de dahil zorla çalıştırılmayı ya da hizmet ettirilmeyi; köleliği veya köleliğe benzer uygulamaları; kulluğu veya suç eylemlerinin sömürsünü ya da organların çıkarılmasını içermektedir³⁶.

İnsan ticareti, Anayasa’da tanımlanmamış ve yasaklanmamış olsa da bu tür bir konunun anayasal koruma dışında bırakılması düşünülemeyeceğinden ve insan ticaretinin temeli sayılan köleliğin, kişinin maddi ve manevi varlığına açık müdahale olmasından hareketle insan ticareti kavramının, Anayasa’nın 17, 18 ve 19. maddeleri kapsamında kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁷.

İnsan ticaretinin, suç vasfı konularak iç hukukumuzda tanımı, Türk Ceza Kanunu’nun³⁸ 80.maddesinde yapılmıştır. Buna göre insan ticareti, *“kişilerin, zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya üzerlerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle ülkeye sokulması, ülke dışına çıkarılması, tedarik edilmesi, kaçırılması, bir yerden başka bir yere götürülmesi veya sevk edilmesi ya da barındırılmasıdır”*.

Tüm bu tanımlamaların ışığında, insan ticaretinden bahsedebilmek için üç temel unsurun, fiil-araç-istismar, bir araya gelmesi gerektiği anlaşılmaktadır. İnsanların temin edilmesi, nakledilmesi, barındırılması, çalıştırılması ya da tâbi kılınması fiil unsurunun; hile, tehdit, zorlama, şiddet, nüfuzu kötüye kullanma araç unsurunun; fuhuş, zorla hizmet ettirme, çalıştırma, esaret ya da kulluk ise istismar unsurunun bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu özellikleri sebebiyle insan ticaretinin, göçmen kaçakçılığından ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu’nda, Palermo Protokolü ile insan ticaretinin tanımının yapılmasının bu açıdan önemli olduğu belirtilmektedir. Zira göçmen kaçakçılığında esas olarak göçmenin rızası söz konusudur ve istismar amacı yoktur³⁹. İnsan ticareti,

36 Göçmen (n 34) 14.

37 Nuray Ekşi, ‘İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Çalışma Hakları’ (2012) 119(10) Legal Hukuk Dergisi 57, 59; Karan (n 17) 428; Göçmen (n 34) 18.

38 Türk Ceza Kanunu, Kanun Numarası: 5237, Kabul Tarihi: 26.9.2004, RG 12.10.2004/25611.

39 Doktrindeki bir görüşe göre insan ticareti suçu ile göçmen kaçakçılığı suçu arasında gri bir alan mevcuttur. Buna göre; kendisine çalışma koşulları ve iş usulleri hakkında yanıltıcı ve açık olmayan bilgiler verilen göçmenlerin istismarı bu gri alanda değerlendirilmektedir. Değirmenci (n.29) 60; Diğer bir görüşe göre ise insan ticaretinde tacir, başlangıçtan itibaren istismar ettiği kurbanla arasındaki ilişkinin sürekli olmasını istemekte ve mağdurla ilişkilerini bu şekilde geliştirmektedir. Oysa göçmen kaçakçılığında, tacirlerle kurban arasındaki istismar ilişkisi, kişinin göçmenin girmek istediği ülkeye yasadışı yolla girdiği veya çıkmak istediği ülkeden çıktığı anda sona ermektedir. Çetin Arslan, ‘İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b) (2004) 53(4) AÜHFD 19, 26.

kişiyeye karşı işlenen ve ağır insan hakları ihlallerine yol açan bir suçken göçmen kaçakçılığı devlet aleyhine işlenen bir suç söz konusudur, eylem niteliği itibariyle her zaman sınır aşıcıdır ve yasadışı göçmen ile suç örgütü arasındaki ilişki çoğu zaman sınırın yasa dışı yollarla geçilmesi ile sona ermektedir (prg.7).

B. İnsan Ticaretinin Sebepleri

İnsan ticareti ile mücadele konusundaki kararlılık ve bu yönde yürütülen uluslararası işbirliğine rağmen insanın, ticaret ögesi olmaktan bir türlü çıkarılamaması ikiliğinin sebebi, aciz insanın düşük risk görülüp üzerinden yüksek kâr elde edilmesinin dünya genelinde sistemli şekilde başarılmasıdır. Bu bağlamda insan ticareti, arz ve talep ilkelerini esas alan yüksek ekonomik getirili bir suçtur ve hem kaynak hem de varış ülkelerinde çok sayıda itici ve çekici faktörün sömürülmesine dayanmaktadır. İtici faktörler, kaynak ülkelerden; çekici faktörler ise hedef ülkelerden beslenmektedir⁴⁰.

Kaynak ülkelerde genellikle var olan siyasi, toplumsal ve ekonomik istikrarsızlıklar, günlük yaşamı sürerken her an buna maruz kalan toplum bireylerinde çaresizlik duygusunu yoğunlaştırmakta, onları söz konusu durum ve duyguyu terk etmeye yöneltmektedir. Bu gibi ülkelerde aile ya da çalışma hayatında kendini gösteren zorluklar, baskıcı-ayrımcı uygulamalar da yer değiştirme ihtiyacına sebep olmaktadır⁴¹. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin üst seviyede varlık gösterdiği ülkelerde, kız çocukları ve kadınlar, daha fazla oranda insan ticaretine alet edilmektedir⁴². Kız çocukları, eğitim olanaklarına ulaşamadıkları için doğru işleri tutarak kendilerini ekonomik anlamda kalkındıramadığında bağımlı ve istismara açık hâle gelmekte; kadınlar, eğitimlerinden bağımsız olarak düşük ücretli işlerde çalışmak mecburiyetinde kalmaktadır. Erkek çocuklarının, ticarete konu edilmelerindeki kolaylık ise aileleri tarafından geçim kaynağı olarak görülmeleri ya da silahlı çatışmada kullanılmalarından ileri gelmektedir⁴³.

Varış ülkelerindeki yaşama koşulları çekici faktörleri oluşturmakta; sömürüye açık, kayıt dışı sektörlerde, özellikle hizmet sektöründe artan talep, insan ticaretini beslemektedir. Kaynak ülkede var olan siyasi, toplumsal ve ekonomik istikrarsızlıkların aksine hedef ülkelerdeki siyasi belirlilik, toplumsal yaşamda eşitlik, istikrarlı ekonomi, daha iyi iş fırsatları ve sosyal güvenlik refahı göç eden kişiler bakımından ümit etmek ve yeni bir yaşam kurmayı denemek için yeterli sebepleri oluşturmaktadır⁴⁴.

Kayıt dışı sektörde ucuz işgücü olarak vasıfsız işçi talebi yüksek olmaktadır. Yerli işçiler, vasıfsız ve düşük kazançlı işlerden vazgeçmeye yönelmişse ev hizmetleri,

40 Fahriye Öztürk and Hakan Naim Ardor, 'Suç Sanayinin Bir Alanı İnsan Ticareti: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme' (2007) 18(62) Ekonomik Yaklaşım 79, 84; Dündar and Özer, (n 4) 10.

41 Öztürk and Ardor (n 40) 84.

42 UNODC, 'Global Report On Trafficking In Persons' (2016) <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2016_Global_Report_on_Trafficking_in_Persons.pdf> Erişim Tarihi 21 Eylül 2019.

43 Dündar and Özer (n 4) ; UNDOC Global Report (n 37) 5-8.

44 Dündar and Özer (n 4)10.

tarım veya eğlence sektörleri gibi mesleklerde işçi talebi, yaygın olarak göçmen işçiler üzerinden karşılanmaktadır. İşçilerin örgütlenmesi, çalışma standartlarının tanımlanması veya yürütülmesi giderek zorlaştığından bu tür emek ucuz, harcanabilir ve istismar edilebilir hâle gelmektedir⁴⁵.

IV. İnsan Ticareti Mağdurunun Tespiti

İnsan ticaretinin, evrensel kabul gören bugünkü tanımına geç ulaşılmamasının sebeplerinden birisi, mağduriyetin ne olduğunun belirlenmesindeki bakış açısı farklılıkları olarak işaret edilebilir. Mağdurun tanımlanmasında fabrika, tarla, inşaat, ev içi hizmete zorlama gibi emek sömürülerine maruz kalmış kişiler bakımından mutabakata varılabilmekte iken cinsel sömürü söz konusu olduğunda, fuhuşu kavramsallaştırmaktaki nüanslara göre mağdur tanımı da değişmektedir. Konuya ilişkin ikilem, fuhuşun, kadın cinselliğinin, erkek tarafından satın alınabilir olması bağlamında kadına yönelmiş en ağır şiddet olarak kabul edilerek, bu eylemin öznesi olarak kullanılmış her kadının mağdur sayılması ile “rıza” faktörü göz önünde bulundurularak eyleme razı kadınların ayrı tutulması görüşleri arasında yaşanmaktadır⁴⁶.

İnsan ticareti dünyada, genellikle fuhuş ile ilişkilendirildiğinden, insan ticareti olaylarında mağdur olarak daha çok kadınlar ve çocuklar yer almaktadır⁴⁷.

Kadınlar, ev hizmetlerinde yararlanılmak, bakıcılık yaptırılmak, sanayi ya da tarım işçisi olarak kullanılmak, mankenlik, dansçılık gibi eğlence sektöründe çalıştırılmak üzere vaatlerde bulunularak kaçırılmakta, daha sonra borçlandırılarak, zorla, fuhuş bataklığına sürüklenmektedir. Bu kadınlar, pasaportlarına el konularak, yabancı oldukları bir ülkede çaresiz konuma düşürülmektedir; zira pasaportları olmaksızın ülkelerine geri dönebilmeleri için konsolosluklarına başvuru seyahat belgesi çıkarmaları ve idari süreci beklemeleri gerekmektedir. Geçen zaman mağduriyeti çoğaltan bir etkiye sahiptir çünkü bu süre zarfında, sağlıklı ortamlarda, insan haysiyetini rencide etmenin ötesinde psikolojik arazlara yol açacak muamelelere uğratılarak yaşamaya

45 ibid 10.

46 Özer (n 22) 32. Fuhuşu, seks işi olarak gören düzenlemeci yaklaşım ile fuhuşun kadın haklarına bir saldırı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak gören ilgacı yaklaşım temsilcilerinin taraf olduğu tartışmaların neticesinde Hollanda'nın önerisi ile 1995 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Pekin Konferansı'nda fuhuş tanımında “zorunlu” ve “gönüllü” ayrımı yapılmıştır. Fuhuşun gönüllü olarak yapılabilecek bir iş olarak kabulü, fuhuşa zorlanmanın tanımlanması lüzumunu da doğurmuş ve fuhuş kavramına bakıştaki bu değişiklik, insan ticaretinin kavramsallaşmasını da etkilemiştir. Emel Coşkun, *İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Haritalama ve Eleme Çalışması* (1st edn, CEİD Yayınları 2018) 30.

47 Bu husus istatistiklere şu şekilde yansımıştır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2016'da yayımladığı rapora göre küresel olarak tespit edilen insan ticareti mağdurlarının %51'ini kadınlar, %28'ini çocuklar ve %21'ini erkekler oluşturmaktadır. Kadınların %72'si fuhuş sektöründe mağdur edilirken, erkeklerin %85'i zorla çalıştırma yoluyla insan ticareti mağduru edilmektedir. Tacirlerin %63'ünü erkekler ve %37'sini kadınlar oluşturmaktadır. Mağdurların %43'ü ulusal sınırlar içinde mağdur edilen ülke vatandaşlarıdır. UNDOC Global Report (n 37) 6-12. 2018'de yayımlanan rapora göre ise insan ticareti mağdurlarının %49'nu kadınlar, %30'unu çocuklar ve %21'ni erkekler oluşturmaktadır. Mağdurların %59'u cinsel sömürü yolu ile %34'ü ise zorla çalıştırılma yolu ile insan ticaretine konu edinilmektedir. Cinsel sömürü yolu ile mağduriyet %87 ile Orta Amerika ve Karayipler'de, %71 ile Kuzey Amerika'da, %70 ile Güneydoğu Avrupa'da, %28 ile Kuzey Afrika'da, %18 ile Doğu Afrika'da görülmektedir. Zorunlu çalıştırma yolu ile mağduriyet ise %83 ile Güney Afrika, %82 ile Doğu Afrika, %66 ile Körfez ülkeleri, %5 ile Orta Amerika ve Karayipler, %3 ile Kuzey Afrika'da görülmektedir. UNODC, 'Global Report On Trafficking In Persons' (2018) <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTIP_2018_BOOK_web_small.pdf> Erişim Tarihi 21 Eylül 2019.

zorlanmaktadır. Buldukları ülkede bürokratik işlemlerin yürütüldüğü süreç boyunca kişisel bilgileri dolaşımında olduğu için gizlilikleri ihlal edilmekte; muhafazakâr büyük aileler, mağdur kadını beklerken geçen süreyi anlamlandıramayıp baskıcı yargılarla algı oluşturup kadınları çıkmaza doğru sürüklemektedir⁴⁸.

İnsan ticaretinin emek sömürüsüne uğrayan mağdurları, koşulları ne olursa olsun, çalışmaya gönüllü kişilerdir; çünkü terk ettikleri ülkelerinde hayata tutunmalarını sağlayacak olumlu koşullar, düzenli iş fırsatları bulunmamaktadır. Bu kategorideki mağdurların pek çoğu kalabalık aile mensubu olup diğer aile bireylerinin geçiminden sorumludurlar; dolayısıyla bakmak zorunda oldukları ailelerinin tek dayanağı konumundadırlar. Buldukları ülkenin dilini iyi derecede konuşamamanın yarattığı elverişsizlik içinde iş şartlarını müzakere güçleri bulunmadığından ağır şartlarda çalışmayı kabul etmektedirler. Emek sömürüsüne uğrayan mağdurlar, iş piyasalarının ucuz işgücünü oluşturmakta, yerli işçilerin çalışmayacakları düşük ücretlerle, çok fazla mesai yapmaya zorlanarak, iş güvenliği maliyetlerine ihtiyaç duyulmayan ortamlarda çalıştırılmaktadırlar. Çoğunlukla gönüllü kaçak işçi pozisyonunda olmalarından dolayı, ücretlerini ya eksik almakta ya da hiç alamamaktadırlar⁴⁹.

Çocuklar, insan ticareti mağduru olan diğer bir grubu oluşturmaktadır. Çocuğun cinsel sömürüsü, çocuğun kendisine ya da üçüncü bir kişiye yapılan nakdi ya da aynı ödeme karşılığında yetişkin tarafından istismara bırakılması durumudur. Cinsel istismar, dokunma, ilişki kurma,ırza geçme gibi bedensel temas içeren ya da sözel sarkıntılık, teşhir, gözetleme gibi bedensel temas içermeyen istismar biçiminde ikiye ayrılmaktadır. Burada amaç yetişkinlerin cinsel doyumlarını çocuk üzerinden sağlamalarıdır. Bilhassa cinsel deneyim yaşamamış olmak, çocuk ticaretinde kârlılığı artıran bir özellik olarak görülmektedir. Kaçırılan çocuklar, çocuk pornografisinin başrol oyuncularını olarak kullanılmaları yanında internet teknolojisi vasıtasıyla, bu tarz pornografi bağımlılarının hizmetine sunulmaktadırlar⁵⁰.

48 Hüdayi Sayın, 'Modern Kölelik Olarak Meta-Göçmen İnsan Ticareti Üzerine Kavramsal Bir İnceleme' (2018) 2(2) BÜİFDH 79, 86; Özer (n 22) 82.

49 Özer (n 22) 88-90.

50 Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku- Çocukların Hakları ve Korunması* (3rd edn, Pegem Akademi 2013) 479; Sayın (n 48) 87. Cinsiyete dayalı bir zulüm çeşidi olarak zorla fuhuş yaptırmaya ya da cinsel sömürüye yönelik insan ticareti eylemleri, bazı münferit dosyalarda kadın ve reşit olmayan çocukların mülteci statüsü elde edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Kadınların ya da çocukların kandırılarak veya zorla alınıklararak fuhuşa mecbur bırakılmaları toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet türü olarak kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı zulüm hâllerinin zamanla giderek artmasına bağlı olarak uluslararası alanda bu konunun mülteci statüsü içinde değerlendirilmesine ilişkin bir gereklilik doğmuştur. Anılan ilgi ile ilk defa 1985 yılında Birleşmiş Milletler' in 39 sayılı Yürütme Kurulu Kararı'nda kadın ve/veya kız çocuklarından oluşan sığınmacıların hassas durumları sebebiyle fiziksel şiddete, cinsel istismara ve ayrımcılığa maruz kaldıkları belirlenerek konu ile ilgili olarak devletlerin Birleşmiş Milletler ile eşgüdümlü çalışma yürütmeleri ihtiyacı ifade edilmiştir. İnsan ticareti unsurunun bulunduğu mültecilik başvurularında en zor konu, Cenevre Sözleşmesi'ndeki mültecilik statüsünün belirlenmesinde aranılan ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce nedenlerinden birine dayalı olarak zulüm korkusu taşıdığından ortaya konmasıdır. Bülent Çiçekli, *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, (1st edn, Seçkin 2009) 59-60; Öztürk (n 5) 284-285. Çünkü toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık konusuna insan hakları sözleşmelerinde yer verilmiş olmasına karşılık Cenevre Sözleşmesi'nin 1(A2) maddesinde sayılı zulüm nedenleri arasında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıktan bahsedilmemektedir. Bu bakımdan insan ticareti mağduru kadın ve/veya çocukların mültecilik statüsü başvurularında mağduriyet durumunu yaratan somut durum göstergelerinin zulüm korkusu içerip içermediğinin yorumuna dayanmaktadır. Tarihsel açıta mülteci tanımının erkeklerin deneyimlerine göre belirlendiği; kadınların ve homoseksüellerin şikayetlerinin dinlenilmediği göz önünde bulundurulduğunda insan hakları hukukunun gelişiminin yavaş seyretmesini açıklanabilmektedir. Cinsel kimlik özel olarak mülteci tanımında yer almamakla birlikte bu sebeple zulümün çeşitlendiği ve büyük acılar çekildiği kabul edilmektedir. Işıl Özkan, *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku* (1st edn, Seçkin 2013) 100.

Ekonomik olarak geri kalmış ya da savaş süren ülkelerde yaşayan ebeveynler çocuklarına daha iyi gelecek sağlamak gayesi ile rızaları alınarak, çocuklarını satmaya ikna edilmektedir. Aileler, bu ticareten, bir miktar gelir elde ederken, çocuk tacirleri müşterilerinin bulunduğu ülkelere göre çok daha yüksek kâr ve imtiyazlar elde etmektedir. Çocuk ticaretinin bir başka boyutu, çocuğu olmayan ailelere evlat temin etmek oluşturmaktadır. Hukuki yollardan evlat edinemeyen aileler, kaçırılan ya da ailelerinin rızası ile edinilen çocukları satın alarak evlat sahibi olmak istemekte, çocuk tacirleri bu marifetle yüksek gelir elde etmektedir. Çocukların, dilendirilmeleri, ağır koşullarda çalıştırılmaları, asker olarak yetiştirilerek suç örgütlerine temin edilmeleri ya da evlendirilmeleri, çocuk üzerinden girişilen ticari eylemlerin diğer örneklerini oluşturmaktadır⁵¹.

İnsan ticareti mağduru sayılan son kişi grubu organ nakline zorlanan kişilerden oluşmaktadır. Tıp teknolojisinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak organların, canlı ya da ölü kişilerden, nakledilmesi kolaylaşmıştır. Buna karşılık organ nakli bekleyen hasta sayısı, nakledilecek organ sayısından fazla olduğu için bir çeşit organ kara borsasının mevcudiyetinden bahsetmek de mümkündür. Bu durum yasal olmayan organ ticaretini teşvik etmekte, suç örgütlerini bu alana yönlendirmektedir. Organ için beklemek istemeyen ve yeterli ekonomik güce sahip kişiler, suç örgütlerini kullanmakta, organ tacirlerinin müşterileri olmaktadır. Talep yönünü zengin hastaların oluşturduğu organ ticaretinin, arz yönünü ise yoksulluk ve yoksunluktan ötürü organını satmaktan başka çaresi olmayan kişiler oluşturmaktadır. Bu arz-talep dengesine insan tacirleri aracı olmakta, büyük kârlarla organ satışında bulunmaktadırlar. Arz yönünde kârlılığın artması, insan tacirlerine cesaret vermekte, başlangıçta çaresizliğin kullanılarak, mağduru rızası alınarak yapılan organ nakli, kaçırma ve zorla organ alma, çalma boyutlarına vardırıılarak sürdürülmektedir⁵².

İnsan ticareti mağdurları, çoğu zaman buldukları ülkelerin yetkili makamlarınca yasadışı göçmen ya da suçlu olarak nitelenmekte; çeşitli zamanlarda yürütülen operasyonlarla mağdurlara ulaşılmakta ancak insan tacirleri hakkında tanıklık etmelerine dahi fırsat verilmeden sınır dışı edilerek; ülkeye girişleri belli sürelerle yasaklanmaktadır. Hatta mağdurların bilgileri dışında düzenlenen sahte evraklar sebebiyle fuhuşla ilgili suçlardan mahkumiyetlerine karar verildiği tespit edilmektedir. Hâlbuki insan ticareti ile mücadelede insan ticareti mağdurlarının cezalandırılması değil; rehabilite edilmesi, topluma kazandırılması ve bunların tanıklıkları, yardımları ile insan ticareti yapan suç örgütlerinin çökertilmesi amaçlanmalıdır⁵³. Bir diğer ifade ile mağduriyet süreci tacirin oluşturduğu ve sınırlarını belirlediği sömürü bağlamında gerçekleşmemeli; devletler,

51 Akyüz (n 50) 446-452; Sayın (n 48) 88.

52 Sayın (n 48) 89.

53 Kızılsümer (n 31) 129.

cinsiyet, dil, din, vatandaşlık, etnisite gibi ayrımları gözetmeksizin mağdurları söz konusu sömürü çemberinden kurtaracak yapıları kurmalı ve uygulamalıdır⁵⁴.

Türkiye’de “mağdur” ifadesi, insan ticareti mağduru hem kadınları nitelendirmek için kullanılan resmi dile referans vermekte hem de göç eden kadınlara atfedilen kırılğan ve savunmasız pozisyona gönderme yapmaktadır. Türkiye’de kayıtlara geçmiş vakalar arasından en yaygın görülen insan ticareti biçimi fuhuşa zorlamadır; ilk örneklerini, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından iş bulmak için Türkiye’ye göç eden kadınlar oluşturmaktadır. Zaman içinde bu durum, Suriye gibi siyasi anlamda karışık, savaş geçiren ülkelerden kaçan kişilerin umut yolculuklarının sömürülmesine dönüşmüştür. Türkiye’de insan ticareti mağduru tespiti 2000’li yıllarda başlamış ve ilk istatistikler 2003 yılında paylaşılmıştır. 2003’den bu yana İçişleri Bakanlığı, 1.400’den fazla insan ticareti mağduru tespit etmiştir⁵⁵. Bu tarihten itibaren 2007 yılına kadar ağırlıklı olarak Rusya, Moldova, Ukrayna ve Orta Asya ülkelerinden gelen kadınlar insan ticareti mağduru olarak tespit edilmişlerdir. 2007’den bu yana ise Rusya, Ukrayna ve Moldova vatandaşı tespit edilen mağdur sayısında oldukça belirgin bir düşüş gözlenmiş; mağdur kadınların çoğunlukla Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan vatandaşı oldukları belirlenmiştir. 2016 yılında mağdur olarak tespit edilen 183 kişinin 38’i Suriye’den, 33 kişinin Kırgızistan’dan, 23 kişinin Gürcistan’dan, 16 kişinin Özbekistan’dan kalan 73 kişinin ise Endonezya, Moldova, Fas, Pakistan ve Türkmenistan vatandaşı olduğu görülmüştür⁵⁶. Türkiye’de insan ticareti mağduru kişilerin sayısı 2017’de en yüksek değere ulaşmış ve 303 kişi olarak saptanmıştır. Bu sayı 2018 yılı itibariyle 134, 2019 yılı itibariyle 215’dir⁵⁷.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında insan ticareti mağduru kimdir sorusunun yanıtını şu şekilde vermek mümkündür. İnsan ticareti mağduru olan kişiler, yukarıda ifade edilen uluslararası belgelerde insan ticareti olarak kabul edilen eylemlere maruz bırakılan bulunduğu ülkenin vatandaşlığını haiz ya da yabancı statüsündeki gerçek kişilerdir. Dolayısıyla insan ticareti mağduru, razı olup olmadığı gözetilmeksizin, kuvvet kullanılarak ya da şiddet tehdidi ile zorlanan, kaçırılan; hile, aldatma veya nüfuzu kötüye kullanma suretiyle çaresizliğinden yararlanan; başkalarına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla istismar amaçlı temin edilen, bir yerden diğer bir yere taşınan, devredilen, barındırılan yahut teslim alınan kişiyi ifade etmektedir.

54 Özer (22) 39.

55 Dündar and Özer (n 4) 20.

56 Emel Coşkun, ‘Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti’ (2014) 3 Çalışma ve Toplum Dergisi 185,188; Dündar and Özer (n 4) 20.

57 <<https://www.goc.gov.tr/insan-ticareti-ile-mucadele-istatistik>> Erişim Tarihi 20.02.2020.

V. İnsan Ticareti Mağdurlarının İkametine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

A. İkamet Hakkı

Yabancıların buldukları ülkede yerleşme ve seyahat özgürlüklerinin kapsamı, vatandaşlarınkinden farklıdır. Bu bakımdan ikamet hakkının yabancılar tarafından tanınması ve sınırlandırılmasındaki anlayışın temellendirilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. 1982 Cenevre toplantısında Devletler Hukuku Enstitüsü, yabancıları ülkeye kabul etmek veya etmemek ya da bunun şartlarının ne olacağı hususunda her devletin kendi egemenlik hakkına dayandığı ve bağımsız devletler bakımından bu kabulün mantıklı ve gerekli bir sonuç olduğu; bununla birlikte insanlık ve adaletin icaplarına bağlı olarak, devletlerin bu hakkı ancak kendi güvenliklerini tehlikede gördükleri zaman sınırlandırmalarının mümkün bulunduğu ifade edilmiştir. Yabancıların ülkeye giriş ve ikametlerinin ağır vergilerin ödenmesine tabi tutulamayacağı; ülkeye giriş ve ikamete ilişkin şartlardaki tüm değişikliklerin, bunları ilgilendiren vergilerdeki değişiklikler de dahil olmak üzere, en kısa süre içinde vatandaşları ilgili bulunan devletlere bildirilmesi gerekliliği kararlaştırılmıştır.⁵⁸

İkamet, bir yerde oturmayı belirtmektedir. İnsanın, dinlenmek için oturma eylemine referans veren oturmak kelimesi, kalıcı olmak niyetini temel aldığı vakit, ikamet etmek anlamına gelmektedir. İkamet ile, hayatın, kendi akışı içinde ve o hayata sahip olanın irade ve istidatı doğrultusunda, yürüncesine oturtulması ifade edilmek istenmektedir. Kişiler bir yerde ikamet etmeye başladığında “oralı olma” hâlini iddia etme hakkını kazanmaktadır; bu ise kök salmak biçiminde betimlenen en önemli yaşamsal ihtiyaç ve durumu karşılamaktadır. Belirli bir yere ait olma duygusu, evde olmak yani mesken tutmak ile gelişmektedir. Burada yer kavramının sınırları belirsiz ve esnektir, herhangi belirli bir konumu işaret etmemektedir. Mekân ise zamanla birlikte yoğunlaştıkça ve ona, bir yaşam entegre oldukça, yere dönüşmektedir. Bir diğer anlatımla yer, sabit değerlerin, geleneklerin; davranış ve düşünce alışkanlıklarının taşıyıcısı konumundadır; insanları kendine ve kültür aracılığıyla birbirlerine bağlamaktadır. Dolayısıyla ikamet etmek, böyle bir bütünsel yapının parçası olmakla mümkündür.⁵⁹

Hukuki açıdan kişilerin, ikamet yerlerinin tespit edilmesi ve buna ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması gerek kişiler gerekse kamu bakımından faydalar doğurmaktadır. Kişiler bakımından faydalıdır çünkü, her kişi, hiç olmazsa hukuki ilişkileri açısından daima ikamet ettiği yerde mevcut sayılmaktadır. Yasal önemi haiz bütün işlemlerin, ihbar, ihtar, öneri, kabul ve tebligatların kendisine karşı bu yerde yapılması zorunlu olduğundan bu marifetle kişilerin söz konusu durumlardan

58 Vedat Raşit Seviğ, *Türkiye'nin Yabancılar Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1981) 69-70; Yılmaz Altuğ, *Yabancıların Hukuki Durumu* (3rd edn, Sermet Matbaası 1968) 170.

59 Erkan Polat and Müge Sucu Polat, 'Konar-Göçerlikten Yerleşikliğe, Yüzer-Gezerlikten Yerelliğe Göç' (2017) 22 Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Göç Özel Sayısı)1329,1331-1336.

en çabuk biçimde haberdar olması da sağlanmış olmaktadır. Kamu bakımından faydalıdır çünkü, bir kişinin hukuki ilişkilerinin belirli bir yere bağlanması ile onların güvenli bir şekilde yürümesi temin edilmektedir⁶⁰. Yabancılar hukuku bakımından ikamet olgusunu somutlaştıran kavram ikamet iznidir ve ikamet izni, bir yabancıның bulunduğu ülkede kalma hakkının yetkili makamlar tarafından kabul edildiğinin göstergesidir. İkamet izni, yabancıның bulunduğu ülkedeki azami kalma hakkının bitiminde, kalış hakkının devamını sağlayan idari bir işlem olup aynı zamanda düzenli göçü ifade etmektedir⁶¹.

Anılan bağlamda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı bulunduğunu hüküm altına almıştır (m.13/1). Ancak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne göre dolaşma ve oturma hakkı, başkalarının hak ve hürriyetlerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesi amacıyla ahlak, kamu düzeni ve genel refah sebepleri ile kanunla sınırlanabilir (m.28/1)⁶².

Benzer şekilde bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4 No.lu Protokolünün 2. maddesi gereğince, o devlette serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir. Ancak bu haklar, ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve kanunla öngörölmüş sınırlamalara tâbi tutulabilir. Yine Sözleşme uyarınca, bu hakların, belli yerlerde, kanunla konmuş ve demokratik bir toplumda kamu yararının gerektirdiği sınırlamalara tâbi tutulması mümkündür⁶³.

Temel uluslararası belgelerde teminat altına alınan ikamet hakkı, eşitlik ilkesi gözetilerek herkese teşmil edilmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 23.maddesinde “herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla ikamet hakkı, hem vatandaşa hem yabancıya, kural olarak, aynı ölçüde tanınmaktadır⁶⁴. Ancak hükmün devamında, açıkça belirlenmiş sebeplerle⁶⁵, yerleşme hürriyetinin, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik

60 Jale Akipek and Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Hukuku-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku* (5th edn, Beta 2004) 460.

61 Devletlerin ikamet izni için yerine getirilmesi oldukça güç şartlar aramalarının ya da bürokratik işlemleri çoğaltarak başvuru sürecindeki yabancıları biktirarak kalış umutlarını azaltmalarının, son çare davranışı olarak düzenli göçten düzensiz göçe kaçışı hızlandıracağı değerlendirilmektedir. İkamet izninin, aranan şartları sağlayabilen yabancılara verilmesi, doğal olarak en uygun yöntem kabul edilmektedir. Buradaki denge, ikamet izni uygulamalarının düzensiz göç üzerindeki etkilerinin ölçülmesi ile sağlanabilmektedir. Aydoğan Asar, *Göç Yönetimi* (2nd edn, Seçkin 2016) 63-64.

62 Kemal Gözler, *İnsan Hakları Hukuku* (2nd edn, Ekin 2018) 230.

63 Sema Çörtoğlu Koca, ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler’ (2016) 2 Ankara Barosu Dergisi 44, 45.

64 Vahit Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku* (1st edn, Savaş 2016) 27, 58, 65; Aysel Çelikel and Günseli Öztekin Gelgel, *Yabancılar Hukuku* (20th edn, Beta 2014) 86; Bülent Çiçekli, *Yabancılar Hukuku* (4th edn, Seçkin 2013) 46; Emre Esen, *Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri* (1st edn, Beta 2019), 25.

65 Gözler (n 62) 230.

gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak (m.23/11); seyahat hürriyetinin, suç soruşturma ve kovuşturması nedeniyle ve suç işlenmesini önlemek amaçları ile sınırlanabileceği (m.23/11) ifade edilmektedir.

Türkiye’de, insan ticareti mağdurlarının yabancı olmaları durumunda söz konusu temel hakkın sınırlaması, Anayasa’nın on altıncı maddesi çerçevesinde milletlerarası hukuka uygun olarak ve ancak kanunla yapılabilecektir. Burada insan ticareti mağdurunun yabancı olması ile kast edilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan (TVK⁶⁶ m.3/1-d; YUKK⁶⁷ m.3/1-ü) gerçek kişidir. Gerçek kişi yabancılar, vatandaşlık durumları ve buldukları ülkede sahip oldukları haklar bakımından kendi içinde, yabancı ülke vatandaşları, birden çok vatandaşlığa sahip olanlar, vatansızlar, uluslararası korumadan yararlananlar, göçmenler ve özel statülü yabancılar olmak üzere ayrıma tabi tutulmaktadır⁶⁸. İkamet hakkının milletlerarası hukuka uygun olarak sınırlanması ile kast edilen Uluslararası Adalet Divanı Statüsü’nün 38.maddesi ile belirlenmiş olan şekli kaynaklara yani, uluslararası antlaşmalar, uluslararası yapılageliş kurallarını, genel hukuk ilkeleri ve uluslararası mahkeme kararlarına ve öğretilere uygunluktur⁶⁹. Milletlerarası hukuka uygun olarak yapılacak sınırlamanın kanunla yapılması ile kast edilen ise şekli ve organik anlamda kanundur; yani kanun altı norm sayılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve yönetmelikler ya da idari işlemler değildir⁷⁰.

İnsan ticareti mağduru olan kişilerin ikametlerine ilişkin, dünya genelindeki hukuki düzenlemelerin temelinde geri göndermeme ilkesi (*non-refoulement*) gibi uluslararası insan hakları yükümlülükleri ve insani kaygılar bulunmaktadır. İkamete ilişkin düzenlemeler, gerek kaynak ya da hedef ülkedeki gerekse kişinin kendi bünyesindeki şartların olumluluğu, olumsuzluğu, ağırlığı veya değişebilirliğine göre kişiselleştirilebilmektedir. Ancak şartlar ne olursa olsun, insan ticareti mağdurunun, bir suça maruz kalmış olması sebebiyle oluşan hassas durumundan kaynaklanan savunmasızlığı, uluslararası insan hakları hukuku, ikamet düzenlemelerinin esasını oluşturmaktadır. Ulusal düzenlemelerin bazılarında, açıkça, özel hayat, aile hayatı ve sağlıklı yaşama haklarının teminat altında tutulmasından kaynaklanan uluslararası insan hakları yükümlülüklerine dikkat edilmesinin amaçlandığı ifade edilmektedir. Söz konusu çerçevenin içinde kalmak kaydı ile, genellikle, insan ticareti mağdurlarının ikametlerinin kısa süreli kalış biçiminde hükme bağlandığı ancak mağdurun içinde bulunduğu koşullar değişmediğinde kalış sürelerinin yenilenmesine, bu mümkün olmazsa diğer ikamet izinlerine geçme imkanının verildiği görülmektedir. Buna

66 Türk Vatandaşlığı Kanunu, Kanun Numarası: 5901, Kabul Tarihi:29.05.2009 RG 12.06.2009/27256.

67 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kanun Numarası: 6458, Kabul Tarihi: 4.4.2013, RG 11.04.2013/28615.

68 Doğan (n 64) 3; Çelik and Gelgel (n 64) 18; Çiçekli (n 64) 27.

69 Edip Çelik, *Milletlerarası Hukuk* (1st, Fakülteler Matbaası 1962) 62; Rona Aybay and Elif Oral, *Kamusal Uluslararası Hukuk* (1st edn, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2016) 37.

70 Gözler (n 62) 342.

karşılık, insan ticareti mağduru konumundaki göçmenlerin, mülteci statüsünü haiz olmayan diğer göçmenler gibi, buldukları ülkelerde eğitim, çalışma, sosyal güvenlik haklarından yararlanma olanakları sınırlı tutulmaktadır çünkü buldukları ülkedeki ikametleri, hoşgörü eşiğini aşmayacak ölçüde kısa ve geçicidir⁷¹.

B. İnsan Ticareti Mağdurlarının İkametlerine İlişkin Ulusal Hukuki Düzenlemeler

1. Genel Olarak

Cumhuriyet öncesinde, yabancıların ikametini içeren hükümler incelendiğinde, insan ticareti mağdurların ikametine ilişkin herhangi bir özel hukuki düzenlemeye

71 UNHR, *Admission and Stay Based On Human Rights and Humanitarian Grounds: A Mapping Of National Practise* (2018) 5. Örneğin Arjantin’de insan ticareti mağduru kişiler, mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak ülkesine gönderildiği takdirde geri gönderme ilkesinin ihlaline yol açacak şartlar içinde bulunan göçmen kişilerden kabul edilmekte ve bu kişilerin ikametlerine geçici olarak izin verilmesi, uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan insani sebeplere ve aile bütünlüğünün bozulmaması anlayışına dayandırılmaktadır. Bu bağlamda insan ticareti mağdurlarının zorunlu-düzensiz göç durumlarının belirlenmesinin ardından kişinin hukuki statüsün yasallaştırılabilmesi adına otuz günlük bir başvuru süresi öngörülmüştür. İnsani sebeplere atfedilen kalış hakkının vasıflandırması geçici olarak yapılmakla birlikte kalış süresinin asgari ya da azami aralığı hukuken tespit edilmemiş olup, ikamet süresinin ne kadar olacağı, somut olayın özelliklerine binaen idarenin takdirine terk edilmiştir. UNHR (n 71) 6-7.

Avusturya’da insan ticareti mağdurlarının ülkede kalma hakları, tolerans gösterilmesi gereken statülerinden kaynaklanmakta ancak bu kalış, oturma hakkı ve ikamet izni olarak yorumlanmamaktadır. Bir diğer ifade ile Avusturya hukukunda da insan ticareti mağduru kişilerin ülkede kalmalarına ilişkin düzenlemelerin gerisinde insan hakları hukuku ve insani sebepler bulunmaktadır. Avusturya hukukunda ikamet izni bir yıl süreli verilmekte ve bu süre içinde yabancı, iş piyasası ve sosyal hizmetlere erişim imkanı elde etmektedir. Buna karşılık mütasama statüsü içinde kabul edilen insan ticareti mağdurlarının ülkede kalış süresince, ikamet izni sahiplerine tanınan olanaklardan faydalanma hakları yoktur. Ancak mütasama şartları, bir yılın sonunda halen devam ediyorsa, yetkili makamlar, insan ticareti mağduru “özel ikamet izni” verebilmektedir. UNHR (n 71) 9.

Hollanda, insan ticareti mağduru ya da tanıdığı kişilere geçici süreli oturma izni vermekte, ihtiyacın devam ettiği müddet boyunca da kalış hakkının süresini uzatmaktadır. Ancak, insan ticareti mağduru ya da tanıklarına, polise ihbarda bulunmaları veya cezai soruşturma ya da kovuşturma konusunda işbirliği yapmaları halinde sabit süreli ikamet izni de verilebilmektedir. İnsan ticareti mağduru olan kişiler, içinde buldukları durumu yetkili mercilere bildirmemeleri hususunda kaçakçıları tarafından psikolojik baskı, tehdit ve zorlama ile karşılaştıklarını ispat ettiklerinde de sabit süreli ikamet izni alabilmektedir. Özel ikamet izni sahibi tüm kişiler, Hollanda’da buldukları sürece, sağlık hizmeti alabilmektedir; on sekiz yaşın altındaki çocuklar, okula gidebilmektedir; bu kişilerin iş piyasasına erişim imkan bulunmaktadır. UNHR (n 71) 16-17.

Portekiz’de, ülkeye düzensiz yollardan girmiş olsalar bile, insan ticareti mağdurlarına ikamet izni verilmektedir. Ancak bunun için mağdurların, kümülatif olarak, mağdurların kaçakçıları ile irtibatlarının kesilmiş olması, adli ve idari makamlarla işbirliği içinde olmaları ve suça yönelik adli takibat ya da dava sürecinin başlatılmış olması şartlarının gerçekleşmesi gerekmektedir. İnsan ticareti mağduru içinde bulunduğu bazı özel koşulların varlığına bağlı olarak, ikamet izninin verilmesinde ikinci ve üçüncü şartların gerçekleşmesi beklenmeyebilmektedir. İnsan ticareti mağdurlarına ikamet izni verilmeden önce altmış günlük bir bekleme süresi geçirilmektedir. Bu süre zarfında mağduru yaşadıklarının tesirinden kurtulup iyileşme sürecine girmesi beklenmekte; sınır dışı etme kararı varsa icrası askıya alınmaktadır. UNHR (n 71) 21.

Yeni Zelanda’da, tehdit edildikleri, ekonomik olarak geçim sıkıntısı içinde buldukları, sosyal olarak damgalandıkları ya da yeniden mağdur olabileceği ihtimali sebebiyle evlerine dönemeyen insan ticareti mağdurlarına oturma vizesi verilmektedir. Söz konusu ikamet kategorisinin amacının, Yeni Zelanda’nın uluslararası yükümlülüklerinden kaynaklandığı; özellikle de istismar travmasının etkilerinden muzdarip olan insan ticareti mağdurlarına koruma ve yardım sağlamak, bu marifetle suçluların yargılanmasını sağlamak olduğu belirtilmektedir. Korunması gereken kişi statüsündeki bu kişilerin, geçici ya da kalıcı süreli oturma vizesi elde edebilmeleri otomatik olarak gerçekleşmemekte; bunun için mağdurların başvuru yapması şartı aranmaktadır. UNHR (n 71) 19.

yer verilmediği görülmektedir⁷².

Cumhuriyet döneminde, insan ticareti mağdurlarının ikametlerine ilişkin düzenlemeler, ilk defa 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte 2013 yılında yapılmıştır. 2013 yılına kadar mevzuatımızda, kanun hükmünü kazanan uluslararası sözleşmelerin haricinde, insan ticaretini her yönü ile düzenleyen bir kanun bulunmamaktadır⁷³.

Buna karşılık 27.10.2006 tarihli ve 2006/81 sayılı İnsan Ticareti İle Mücadele Konulu Bakanlık Genelgesi'nde insan ticareti mağdurlarının kalma hakkını ve korunmasını temin eden hükümlere rastlanmaktadır. Buna göre insan ticareti mağduru olduğu belirlenen yabancılara, tacirlerin ortaya çıkarılabilmesi ve olay ile ilgili soruşturmanın tamamlanması amacı ile kolluk kuvvetleri ile işbirliği yapmaları ve tanıklık etme amacı göz önünde tutularak Bakanlık talimatı ve ilgilinin talebi doğrultusunda, harçtan muaf, altı aya kadar ikamet izni verilebileceği; bu sürenin sanıkların yargılanma ve mağdurların tedavi süreçleri takip edilerek ihtiyaç duyulması halinde uzatılabileceği düzenlenmektedir⁷⁴.

YUKK öncesi dönemde, insan ticareti mağdurlarının ikametine ilişkin hükümler içeren tek düzenlemenin, bir genelge ile yapılmış olması, kanunilik ilkesi ile birlikte düşünüldüğünde durumu, eleştiriye açık hâle getirmektedir.

72 Cumhuriyet öncesinde, kölelik ve kulluk yasak değildir. Bu bakımdan insan ticareti kavramının, bugünkü anlamı üzerinden bir değerlendirmesini, o dönemin hükümlerine bakarak yapmak mümkün olmamaktadır. Öte taraftan 19.yy'ın başlarında, kadınlar üzerinden sömürüye dayalı ticaretin uluslararası nitelik kazanmasını takiben Osmanlı teb'asından olmayan yabancı kadınların Osmanlı topraklarına, ticaret amacı ile gelmiş/getirilmiş olduğunu düşünmek mümkündür. Fakat bu kişilerin, günümüzdeki gibi "mağdur" olarak kabul edildiklerine yönelik bir düzenlemeye rastlanmadığından, Osmanlı topraklarında ikametlerine istisnai bir nitelik kazandırılmamış olduğu; tacirin elinde bir köle gibi tutulan kadınların yabancılara yönelik genel kurallara bağlı oldukları değerlendirilebilir. Osmanlı'da yabancıların (ecanib) seyahat ve ikametleri 1844 yılında yürürlüğe giren "Mürur Talimatı" ile düzenlenmiştir. Bu düzenleme ve onu tadil eden ve değiştiren 1867, 1884 ve 1911 tarihli düzenlemelerde, ağırlıklı olarak, ülkeye giriş, sınır dışı ve pasaport konularını ele alınmıştır. Mürur Talimatı'nın ikinci maddesi uyarınca bir yabancı sınıra geldiği vakit pasaportunu sınır yetkilisine teslim eder, karşılığında kendisine pasaport yerine geçmek üzere bir mürur belgesi düzenlenirdi. Sınır yetkilisi, pasaportu incelenmek üzere pasaport servisine bırakır, pasaport servisi tarafından incelenen pasaport yirmi dört saat sonra ilgilinin bağlı olduğu konsolosluğa bırakılır, yabancı pasaportunu buradan teslim alır. Ülkeye girişine anılan marifetle izin verilen yabancı, eğer limanda ya da bulunduğu yerde kalmak isterse yerel mercilerce düzenlenen bir oturma belgesi almak zorunda idi. Talimatın dördüncü maddesi uyarınca oturma belgesinin kişisel olarak düzenlenen bir belge olduğu ve on yaşından küçüklere verilemeyeceği hükmüne bağlanmıştır. Salim Gökçen ve Abdülkadir Gül, "Kapitülasyonlar Kaldırıldıktan Sonra Osmanlı Devletindeki Ecanibin Durumu R 1333 M 1917 Senesi Ecanib İstatistikleri" (2010) 2 Tarih'in Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 151, 153-157. 02 Mart 1913(02 Rabülevvel 1331) tarihli "Ecnebilerin Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun" ile yabancıların ülkeye girişleri yasaklanmamış ise, girdikten sonra ilgili kanunla düzenlenen ve belirtilen şekil ve şartlarda ülkede serbestçe ikamet ve seyahat edebilecekleri hususu düzenlenmiştir. "Yabancılar, memnuiyeti duhulleri kaidesi kadime devletle müesses olan menatik ve bilâd müstesna olmak üzere memleketin sair aksamında ve seyahatte serbesttirler" (m.1). "Tebaai ecnebiye beyannameleri mukabilinde ikamet tezkeresi verilir" (m.2). Muammer Raşit Seviğ and Vedat Raşit Seviğ, *Devletler Hususi Hukuku* (3rd edn, İsmail Akgün Matbaası 1962) 250.

73 Ekşi "İnsan Ticareti Mağduru Yabancılar" (n 37) 60. YUKK öncesi dönemde insan ticareti mağdurlarının ülkede bulunması hukuka aykırı olarak kabul edilerek haklarında sınır dışı etme kararı verilmekteydi. Bu durum, suçun faillerinin bulunmasına ve önlenmesine engel yarattığı için suçta maruz kalan kişinin durumunu daha da zorlaştırdığı için eleştirilmekteydi. Esen (n 64) 289 (dnp 313).

74 Özkan (n 50) 469.

2. YUKK ve YUKK Uygulama Yönetmeliği Düzenlemeleri

YUKK’ta, önceki ikamet hükümlerinden farklı olarak, Türkiye’de kalma ihtiyacını yaratan sebeplere bağlı olarak kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere altı farklı ikamet izin türü düzenlenmektedir (YUKK m.30).

İnsan ticareti mağduru⁷⁵ ikamet izni, insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmaksızın, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacakların anlaşılması amacıyla valiliklerce verilen otuz gün süreli ikamet izni biçiminde tanımlanmaktadır (YUKK m.48).

Hükümün değerlendirmesinden insan ticareti mağduru ikamet izninin elde edilebilmesi için aranılan ilk şartın, ilgili yabancıya insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan bir yabancı olarak kabul edilmesi olduğu anlaşılmaktadır. O hâlde insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmesinde “kuvvetli şüphe” bir kriter olarak kabul edilmektedir. Ancak kanun koyucu kuvvetli şüphe kavramını somutlaştırmamıştır. Bununla birlikte hükümde geçen “olduğu” ifadesi sebebiyle şüphedeki kuvvet derecesinin kesin; “olacağı” ifadesi sebebiyle şüphedeki kuvvet derecesinin olağan mahiyet arz ettiği değerlendirilebilir. Anılan bağlamda, ilgili yabancıyı mağdur eden suç hakkında yetkili makamlarca bir soruşturma ya da kovuşturma başlatılmış olmasını, kesin şüphe; suç ile ilgili herhangi bir soruşturma ya da kovuşturma başlatılmamış olsa bile ilgili yabancıya mağduriyet beyanının ya da bu yöndeki ihbarlarının olağan şüphe ölçütü olarak kabul edilebileceği düşünülmektedir⁷⁶.

Kanun koyucu, insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmesinde, yabancıya insan ticaretine maruz kaldığının; maddi ve manevi varlığındaki eksilmeler sebebiyle doğan mağduriyetinin mutlaka bir mahkeme kararı ile belirlenmiş olmasını aramamaktadır. Dolayısıyla mağdur olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancılara dahi ikamet izni vermeye yönelik bir düzenlemenin yapılmış olduğu göz önünde bulundurulduğunda suçun, mahkeme kararı ile hüküm altına alındığı durumlarda mağduriyetin mutlak olarak tespit edilmiş olacağı ve ikamet izninin,

75 “Mağdur” kelimesinin, özellikle cinsel taciz ve tecavüz suçlarında kadınları pasif ve edilgen konumuna işaret eden bir yönü bulunmaktadır. Bu bakımdan, kadınların zayıf konumunu güçlendiren mağdur kavramı yerine “şiddete uğrayan” ya da “maruz kalan” gibi eylemi tanımlayan terimlerin tercih edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Coşkun, *İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (n 46) 30. Öte taraftan mağduriyet kavramının, hem suça maruz kalmak sebebiyle kişisel varlığa ilişkin ihlalleri hem de ekonomik zararları içeren geniş ve somut olmayan bir anlamı bulunduğu ve tereddüt yaratabileceği düşünülmektedir. Bu bakımdan, çalışma konumuzla ilgili olması sebebiyle kanundaki başlığın değiştirilerek, “insan ticaretine maruz kalanların ikamet izinleri” biçiminde düzenleme yapılmasının, insan ticareti suçuna daha çok dikkat çekeceği ve hükümün sevk ediliş gerekçelerine daha uygun düşeceği değerlendirilmektedir.

76 Özellikle insan ticareti suç soruşturmasında delil olarak değerlendirilebilecek hususların, kullanan kişinin üzerine kayıtlı olmayan cep telefonu kayıtları, not defterleri, doktora muayene olma aralığı ve doktor raporları, prezervatif ve adet geciktirici ilaçların varlığı, otel kayıtları, borç senetleri ile banka dekontları olduğu belirtilmektedir. Meryem Çevikbaş Çakmakçılar, *‘İnsan Ticareti İle Mücadelede Suçun Önlenmesine İlişkin Denetim Mekanizmaları’* (Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2019) 66-67.

evleviyetle verilmesi gerekeceği farz edilmektedir⁷⁷. Bu noktada YUKK'un m.48/1 hükmü ile YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1 hükümlerinin lafzi anlamda birbiriyile örtüşmediğine değinmek gerekmektedir⁷⁸. YUKK Uygulama Yönetmeliği'nde ikamet izni verilen kişiler, hükümde kullanılan "ile" bağlacı sebebiyle iki grup kişi olarak anlaşılmaya müsaittir. Buna göre ilk grup yabancı, insan ticareti mağduru. Burada, Kanun'da ifade olunan "şüphe" aranmadığı için, mağduriyetin bir mahkeme kararı ile belirlenmiş olmasının istendiği gibi bir yorum yapılabilmektedir. İkinci grup yabancı ise hakkında insan ticareti mağduru olabileceği yönünde kuvvetli kanaat oluşandır. Burada da Kanun'da ifade olunan "şüphe" aranmamış; hatta şüphenin ötesine geçilerek bir yargıya varılmış olmasının istendiği gibi bir yorum yapılabilmektedir.

Doktrinde yabancılar hukuku açısından, Kanun'un ihtiva ettiği korumanın bir an önce sağlanabilmesi için mağduriyetin ne zaman başladığının belirlenmesinde, ceza hukuku ilkelerinden hareket edilmemesi gerektiği ifade edilmektedir⁷⁹. Nitekim İnsan Ticareti İle Mücadele Ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik⁸⁰ madde 18'de bu görüşü destekleyen bir hükme yer verilerek; insan ticareti suçunun mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancıların *şikayetçi olup olmadıklarına bakılmaksızın* soruşturma veya kovuşturmanın netice beklenmeden yapılacak idari işlemle mağdur olarak kabul edileceği düzenlenmektedir⁸¹.

İnsan ticareti mağdurunun korunması ve desteklenmesini konu edinen hemen bütün yasal düzenlemelerin, konuya ilişkin öneri sunan ilkelerin ortak özelliği, mağduriyeti hızlı ve doğru şekilde ortaya çıkarmak için atılması gereken bir dizi pratik adımı, yazılı kılavuz hazırlanması ya da sürecin içinde görev üstlenen memurların eğitilmesi gibi, tanımlamak olduğu görülmektedir. Hiç şüphesiz bunu sebebi, insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların belirlenmesinde yapılacak herhangi bir yanlışlığın, söz konusu kişinin anılan kapsamdaki haklarını elde edememesi sonucunu doğuracak olmasındadır. Kaçakçılarından kurtulan yabancılar kendilerini büyük bir güvensizlik içinde bulmaktadır. Bu kişilerin pek çoğu fiziksel ve/veya duygusal olarak yaralı ve travmatize durumdadır ve söz konusu ruhsal ve bedensel bitkinlik, maalesef, yetkililerce tespit edilir edilmez sona erecek türden değildir. Dolayısıyla kamu görevlilerinin, konunun arz ettiği hassasiyet ile ilgili olarak doğru bilgilendirilmeleri gerekmektedir; aksi

77 İnsan ticareti mağduru olduğu mahkeme kararı ile kesinleşmiş olan yabancıların ikamet izinlerindeki amacın, iyileştirme ile sınırlı kalacağı; buna karşılık kuvvetli şüphe sebebiyle verilecek ikamet izinlerinde amacın sadece iyileştirme değil; aynı zamanda hem suçu ortaya çıkarma hem de suçla mücadelede işbirliği hedefi olacağı; buna bağlı olarak da ikamet izin sürelerinin değişebileceği değerlendirilmektedir.

78 "İnsan ticareti mağdurları ile insan ticareti mağduru olabileceği yönünde kuvvetli kanaat oluşanlara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle işbirliği yapmalarını sağlamak amacıyla, otuz gün süreli insan ticareti mağduru ikamet izni valilikler tarafından harçsız olarak verilir. Mağdurun bu süre zarfında rızası alınarak sığınma evinde veya destek merkezinde kalması ve destek programına katılması esastır".

79 Nuray Eksi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (3rd edn, Beta 2015) 99.

80 RG 17.03.2016/29656.

81 Esen (n 64) 295.

takdirde mağdurun durumu, uzun süreli psikolojik rahatsızlığa varacak şekilde derinleşebilir. İnsan ticareti mağduru olarak tespit edilen kişilerin çok azının kendini geçindirebilecek ekonomik kaynağı ve gücü bulunmaktadır⁸².

İnsan ticareti sebebiyle oluşan mağduriyetin ve bu durumun içinde bulunan kişilerin tespiti güçlük ihtiva eden bir meseledir zira insan ticareti suçunun tespiti zordur. Suçun karmaşıklığı nedeniyle tespitle yükümlü görevliler, pek çok zorlukla başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Bu zorlukların başında, kişiye ulaşma; ardından kişinin ifade verme gücünün gelmektedir. Mağduriyetin ortaya çıkarılmasını zorlaştıran bir başka durum, süreçte, çeşitli kademelerde görev ve sorumluluğu bulunan yetkililerin zihnindeki “ideal mağdur” algısıdır. Sadece Türkiye’de değil bu suçla mücadele edilen bütün ülkelerde, mağdur tespitinde görevli kişilerin “ideal mağdur” algısı geliştirdiği gözlemlenmektedir. Yıllar boyunca tespit ettikleri mağdurların çoğunluğunun ortak özellikleri olmasına alışan görevliler, farklı özelliklere sahip kişilerin de mağdur edildiğini gözden kaçırabilmektedir. Mağduriyet potasının içinde değerlendirilen kişilerin özellikleri incelendiğinde çoğunluğunun yabancı kadınlar olduğu ve yine pek çoğunun fuhuş sektöründe sömürüldüğü görülmektedir. Bu kadınların çoğu çaresiz durumdadır⁸³. Bir diğer ifade ile hakim söylemde en tipik mağdur, erkeklerden oluşan organize şebekelerce kaçırılan, kandırılan ve sömürülen pasif, zavallı kadın imgesinden ibaret tasvir edilmektedir⁸⁴.

YUKK hükümleri incelendiğinde insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancıların, hangi vasıfları taşıyan kişiler tarafından belirleneceğinin düzenlenmediği görülmektedir. Bu noktada, özellikle, yerleşik olumsuz toplumsal algıların ve erkek egemen zihniyetin etkilerine işaret etmek gerekmektedir. İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancıların belirlenmesinde görev yapacak ve takdir hakkını⁸⁵ kullanacak kişilerin, insan hakları ve toplumsal cinsiyet konularında eğitimli; konu ile ilgili evrensel standart ve uygulamalar hakkında bilgili; objektif ve adil kişilik özellikleri taşıyan kişiler olması önem arz etmektedir. Cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle LGBT bireyler, ayrımcılık ve şiddet görmektedirler. Bu bakımdan, insan ticaretine maruz kalmış LGBT bireyler ile ilgili işlem tesis edecek eğitimsiz, bilgisiz ve önyargılı kişilerin, LGBT bireylere yönelik olarak düşmanca tutum ve davranış sergilemeleri, hatta onları, mağdur olarak tanımlamama eğilimi göstermeleri ihtimalinin çok yüksek olduğu düşünülmektedir.

82 United Nations Human Rights High Commissioner, ‘Human Rights and Human Trafficking- Fact Sheet’ (2014) 12. <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf> Erişim Tarihi 01.10.2019.

83 Dündar and Özer (n 4) 29-30.

84 Özer (n 22) 39.

85 YUKK’un m.48/1 hükmünden idareye, insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmesi söz konusu olan yabancıların, “insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe” bulunup bulunmadığını anlamak hususunda, bu durumu tespit etmekle sınırlı bir takdir yetkisi tanınmış olduğu anlaşılmaktadır. Esen (n 64) 153.

İnsan ticareti mağduru ikamet izninin elde edilebilmesi için aranılan ikinci şart, “diğer ikamet izinlerinin verilmesinde göz önünde bulundurulan hususların, insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmesinde aranmayacak olmasıdır(m.48/1)⁸⁶. Buna göre insan ticareti mağdurunun, vatandaşı olduğu ya da yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluga ikamet izni için başvurması ve diğer ikamet izin türleri için öngörülen ikamet izin sürelerinden (YUKK m.31, m.34, m.38, m.42 ve m.46) altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport benzeri belgeye ve vizeye sahip olması gerekmemektedir (YUKK m.22/e, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1v). Ayrıca insan ticareti mağdurunun genel sağlık ve güvenlik standartlarına uygun barınma şartlarına ve sağlık sigortasına sahip olması (YUKK m.32/c, 35/b, m.43/ç, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1v); yeterli ve düzenli gelir düzeyinin bulunması (YUKK m.35/b, m.43/c, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1v); adres kayıt sisteminde kayıtlı gözükmesi (YUKK m.32/d, m.35/d, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1v); hakkında geçerli sınır dışı etme veya Türkiye’ye giriş yasağı kararı bulunmaması (YUKK m.33/ç, m.36/c, 40/ç, m.46/b, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1v) şartlarını sağlamış olması da istenmemektedir.

Kanun koyucu, insan ticareti mağduru ikamet izninin süresini, ileride değinilecek olan uluslararası düzenlemelerle uyumlu olarak, başlangıçta 30 gün olarak belirlemiştir (YUKK m.48/1, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1). İnsan ticareti mağduru ikamet izninin niteliği geçidir. Bir manada şartsız düşünme süresi olarak da tanımlanabilecek bu geçici süre içinde insan ticareti mağduru olduğu ya da olacağı yönünde kuvvetli şüphe duyulan kişilerin manevi olarak iyileşmeleri, kendilerini güvende hissederek ve haklarını bilerek yetkililerle işbirliği yapmak hususunda sağlıklı karar almaları, tacirleri aleyhindeki davalara etkin biçimde katılmaları amaçlanmaktadır⁸⁷. Özellikle zorunlu-düzensiz göçün olumsuz bir sonucu olarak ortaya çıkan insan ticareti mağduriyetinde, suça maruz kalanların buldukları ülkedeki yasal statülerinin düzenli hâle getirilebilmesi ve sınır dışı edilme riskinin ortan kaldırılabilmesi için, kendilerine geçici bir ikamet izni verilmesi zorunluluğu doğmaktadır.

Benzer anlayışla YUKK’ta ve YUKK Uygulama Yönetmeliği’nde insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmesinde mağdur bakımından amaçlananın, söz konusu zaman diliminde yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmesini sağlamak ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacağını anlaşılanın temin etmek olduğu ifade edilmektedir (YUKK m.48/1, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1).

86 Doktrinde, insan ticareti ikamet izinleri bakımından, tıpkı insani ikamet izinlerinde de olduğu gibi, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartların aranmıyor olması sebebiyle bu iki ikamet izninin “olağanüstü ikamet izinleri” kategorisine dahil edilebileceği değerlendirilmektedir. Esen (n 64) 157.

87 Coşkun, *İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (n 46) 45; UNHR, ‘Human Rights and Human Trafficking’ Fact Sheet No.36 (2014) 16-17. < https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf>Erişim Tarihi 01 Nisan 2020.

Başlangıçta 30 gün süre ile verilen insan ticareti mağduru ikamet izninin, altışar aylık sürelerle toplamda üç yılı geçmeyecek şekilde uzatılması mümkündür. O hâlde, geçici niteliği haiz insan ticareti mağduru ikamet izninin en kısa süreli olanı 30 günlük; en uzun süreli olanı ise üç yıllıktır. Kanun koyucu, 30 günlük ikamet izninin üç yıla kadar uzatılabilmesinin gerekçelerini, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu olarak belirtmiştir (YUKK m.49/1; YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/v)⁸⁸. 30 günlük ikamet izni süresinin uzatılma gerekçelerinden birisi olarak bildirilen “özel durum” dan neyin kastedildiği hükümlerde belirtilmemiştir; burada kast edilenin refakatsiz çocuk mağdurlar olabileceği değerlendirilmektedir.

Mağdur olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancının ikamet süresince rızası alınarak bir sığınma evinde ya da destek merkezinde kalması ve destek programına katılması esastır (YUKK m.48/1, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1). Bu bağlamda mağdur olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancının asgari düzeyde ve imkanlar çerçevesinde sağlanacak mağdur destek programında, barınma, sağlık, psiko-sosyal destek, tercüman desteği, eğitim gibi hususlar yer almaktadır (YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/11).

YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/11’te insan ticareti mağduru olduğu ya da olacağı yönünde kuvvetli şüphe yabancılara destek programı süresince veya serbest ikamet sırasında bir takım yükümlülükler getirilebileceği düzenlenmiş olmakla birlikte, bu yükümlülüklerin neler olabileceği yönünde herhangi bir örnekleme yapılmamıştır.

İnsan ticareti mağduru ikamet izinleri, valilikler tarafından, hiçbir harca tabi tutulmaksızın⁸⁹, verilmektedir (YUKK m.48/1; YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1). Bu bağlamda, yabancılar bakımından ikamet izni başvurularının kural olarak yurt dışından (YUKK m.21/1; YUKK Uygulama Yönetmeliği m.21/1) ve bizzat yapılması (YUKK Uygulama Yönetmeliği m.21/1v) esas olsa da insan ticareti mağduru ikamet izinlerinde başvurunun, istisnai olarak yurt içinden yapılması mümkün kılınmıştır (YUKK m.22/1-e). Hiç şüphesiz, böyle bir istisnanın tanınmasının sebebi, insan ticareti

88 Mayıs 2012 tarihinde TBMM’ye sevk edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı’nda 30 günlük düşünme süresi sonunda gerek 6 aya kadar ikamet izni verilmesi gerekse YUKK Tasarısı’nın 49.maddesi uyarınca altışar aylık sürelerle en fazla üç yıllık ikamet izni verilmesi, insan ticaretine maruz kalan kişinin, tacirlerle bağlantı kurmaması şartına bağlanmıştır. Ekşi, “İnsan Ticareti Mağduru Yabancılar” (n 37) 63. 6458 sayılı mevcut Kanun’da “*iyileşme ve düşünme süresi tanımak amacıyla verilen ikamet izni, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumu nedeniyle en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabilir. Ancak, bu süreler hiçbir şekilde üç yılı geçemez*” hükmü yer almaktadır (m.49/1). Kanun koyucunun, söz konusu madde ile, idareye, mağdurun güvenliği, sağlığı veya özel durumunu değerlendiren takdir yetkisi tanıdığı anlaşılmaktadır. Esen (n 64) 154.

89 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun 88.maddesine 6458 sayılı YUKK m.123 (Mülga:02.07.2018-KHK-703/71 m) ile eklenen (g) bendi uyarınca insan ticareti mağduru ikamet izinleri harçtan muaf tutulmuştur. YUKK’tan önceki dönemde insan ticaretine maruz kalan yabancılar için uygulama alanı bulabilecek olan hükmün Harçlar Kanunu’nun 88.maddesinin (d) bendindeki “*mâli durumların bozuk olduğuna ikamet izni vermeye yetkili makamlarca kanaat getirilen yoksullar*” ın ikamet harcından muaf tutulmasına ilişkin hüküm olduğu ifade edilmiştir. Ayrıntılı değerlendirme için bkz. Ekşi “İnsan Ticareti Mağduru Yabancılar” (n 37) 64-66. Mevcut durumda insan ticareti ikamet izinleri harçtan muaf tutulan izinlerden olmakla birlikte 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu (Kanun Numarası:210, Kabul Tarihi:21.2.1963, RG 28.02.1963/11343) uyarınca miktarı Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen değerli kağıt bedeli alınmaktadır (YUKK Uygulama Yönetmeliği m.23/c).

mağduru olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, içinde buldukları şartlardır⁹⁰. Kanun koyucunun, insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmesinde, mağdur olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancılara yönelik olarak yurt içinden başvuru şartı getirmiş olması; söz konusu ikamet iznini düzenleyen YUKK n.48/1 ve YUKK Uygulama Yönetmeliği m.45/1’de geçen “*verilir*” ifadesi ile çelişkili görünebilir. Zira bu ifade tarzının, idarenin bağlı yetkisine delâlet eden yönüne dikkat çekilmektedir⁹¹. Bu bakımdan YUKK m.22/1-e hükmü ile m.45/1 hükmünün birlikte değerlendirmesini şu şekilde yapmak mümkündür. İnsan ticareti mağduru ikamet izninde, başvuru yapılması esas olarak aransa da, insan ticareti mağduru ikamet izninin mahiyeti gereği, mağdur olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancı, bu izne başvurmamış olsa dahi idare re’sen bu izni verebilecektir⁹².

YUKK’da insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, kendi girişimleri ile suçun failleri ile yeniden bağ kurduklarının belirlendiği durumlarda ikamet izinlerinin iptal edileceği hükme bağlanmaktadır (m.49/1). Kanun’da insan ticareti mağduru ikamet iznin iptaline yönelik olarak tek sebep gösterilmiş olup burada hakkında insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, kendisini suça maruz bırakan tacir/leri ile iletişim kurmasında özgür iradesi, ölçüt kabul edilmiştir. Bu bakımdan iradenin, özellikle korkutma yolu ile sağlanması ihtimalinin bu kapsamda iptal sebebi sayılmayacağı, hükmün aksi ile yorumundan anlaşılmaktadır. YUKK Uygulama Yönetmeliği’nde ise insan ticareti mağduru ikamet izninin hangi hâllerde iptal edileceği ile ilgili olarak üç sebep bildirilmiştir. Buna göre insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancıların, destek programı süresince, kendi girişimi ile, suçun failleri ile yeniden iletişim kurduğunun; destek programı süresince veya serbest ikameti sırasında kendisine getirilen yükümlülüklere uymadığının; yabancıların mağdur olmadığının belirlenmesi durumlarında mağdur destek programı sonlandırılmakta ve insan ticareti mağduru ikamet izni iptal edilmektedir (m.46/1). Ancak insan ticareti mağdurunun, kendisini bu suçta kullanan kişilerle yeniden irtibat tesis etmesi ya da kendisine getirilen yükümlülüklere riayet etmemesi, zorlama, korkutma, şiddet, tehdit gibi mağdurun iradesi dışındaki durumlardan kaynaklanmışsa insan ticareti mağduru ikamet izninin iptal edilmeyeceği de hükme bağlanmıştır (YUKK Uygulama Yönetmeliği m.46/1).

90 Esen (n 64) 144.

91 ibid 155.

92 Rifat Erten, ‘Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Güncel Bir Değerlendirme’ (2015) XIX (1) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3, 22; Meral Açıkgöz and Hakkı Onur Arıner, *Turkey’s New Law On Foreigners and International Protection: An Introduction*, (Briefing Paper 2, TurkMIS 2014) 16-17. Doktrinde ikamet izinlerine ilişkin şartların değerlendirilmesinde idarenin takdir yetkisinin asıl olduğu; emredici ve tahdidi olarak belirtilen hâller saklı kalmak üzere, YUKK’da kullanılan fâdeler ne olursa olsun bu ifadelerin İl Göç İdarelerinin ikamet izinlerine ilişkin takdir yetkisini bertaraf ettiği şeklinde yorumlanmaması gerektiği ifade edilmektedir. Nuray Ekşi, ‘Mahkeme Kararları Eşliğinde İnsani İkamet İzni’(2018) 38(2) MHB 243, 248.

İnsan ticareti mağduru ikamet izni başvurularının istisnai olarak yurt içinden yapıldığı hususu hatırlandığında, YUKK Uygulama Yönetmeliği m.22/18 uyarınca ikamet izninin reddi, uzatılmaması ya da iptali ile ilgili işlemler sırasında yabancının Türkiye'deki aile bağları, ikamet süresi, menşe ülkesindeki durumu ve çocuğunun yüksek yararının göz önünde bulundurulacağı ve kararın icrasının ertelenebileceği düzenlenmektedir. Bu durumdaki yabancıya harca tabi olmayan ve Türkiye'de bir ay süresince kalma hakkı sağlayan bir belge verilmektedir. Bir aylık süre sonunda Valilik tarafından yeniden değerlendirme yapılmakta ve ilgilinin Türkiye'de kalmasını gerektiren durumunun devam ettiğinin anlaşılması hâlinde söz konusu belgenin birer aylık sürelerle uzatılabilmekte ve yabancından Harçlar Kanunu'nda belirtilen hükümler doğrultusunda kalacağı sürenin harcı tahsil edilmektedir⁹³. Ancak bu belgenin en fazla kaç defa bu şekilde uzatılabileceğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

İnsan ticareti mağduru ikamet izninin reddi, uzatılmaması ya da iptali hâlinde ilgili yabancının bir Türk vatandaşı ile evlenerek aile ikamet iznine başvurup Türkiye'de kalmayı temin etmeyi düşünmesi mümkündür. Ancak kanun koyucu, hayatın olağan akışından elde edilen tecrübeleri göz önünde bulundurarak, özdeki niyetin bir aile kurmak değil de aile ikamet izni almak için yapılmış olan anlaşmalı evliliklere ilişkin ayrı bir hüküm sevk etmiştir. YUKK m.37/1 uyarınca aile ikamet izni verilmeden önce, makul şüphe bulunduğu takdirde, evliliğin sırf ikamet izni alabilmek maksadıyla yapıp yapılmadığı valiliklerce araştırılmaktadır. Bu araştırmanın neticesinde evliliğin, anlaşmalı olduğu ortaya çıkarsa ilgili yabancıya aile ikamet izni verilmemektedir⁹⁴.

YUKK m.26/vıı'de insan ticareti mağduru ikamet iznine sahip olan yabancıların, öğrenci ikamet izni alabilme koşullarının ortaya çıkması hâlinde, öğrenci ikamet iznine geçmeden de bu iznin sağladığı haklardan yararlanabilecekleri hükme bağlanmaktadır.

Türkiye'de bir kez, insan ticareti mağduru olarak tanımlanan yabancının, ülkesine gönüllü ve güvenli geri dönüşü⁹⁵ sağlandıktan sonra Türkiye'de yeniden insan ticareti suçuna maruz kalması ihtimalinde bir kez daha insan ticareti ikamet izni elde edemeyeceği hususunda; bir başka ifade ile insan ticareti mağduru ikamet izninin, aynı yabancıya birden fazla kez verilip verilemeyeceği konusunda gerek YUKK'da gerekse YUKK Uygulama Yönetmeliği'nde bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

93 Çörtoğlu (n 63) 62; Esen (64) 297; Erten (n 92) 23.

94 Doktrinde, YUKK m.37'de ifade olunan "anlaşmalı evlilik" tabirinin doğru olmadığı zira hukuk literatüründe anlaşmalı evlilik diye bir kavram olmadığı; tüm evliliklerde eşlerin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının bulunduğu yani bir anlaşma olduğu ifade edilmektedir. Esen (n 64) 232 (dnp 204). Bu bakımdan geçerli bir evlilik yapan kişilerin gerçek amaçları bir aile birliği kurmak değil de aile ikamet izni almak ise bu durumun hukuk literatüründeki karşılığının, "muvazaalı evlilik" ya da "cali evlilik" olması gerektiği belirtilmektedir. Doğan (n 64) 77.

95 Gönüllü ve güvenli geri dönüş programı, yabancı mağdurun tanımlama işlemi sonrasında, destek programının uygulandığı sırada veya program bitiminde destek programından yararlanmak istemediğini beyan veya talep etmesi hâlinde Genel Müdürlüğün koordinasyonu dahilinde Müdürlük tarafından kendi ülkesine veya güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesini ifade etmektedir (İnsan Ticareti İle Mücadele Ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik m.2/ğ).

3. İnsan Ticareti ile Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik Düzenlemeleri

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'ne dayanılarak hazırlanan İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik, Türk vatandaşı veya yabancı ayrımı gözetmeksizin insan ticaretine maruz kalmış gerçek kişiler bakımından çıkarılmış olup; Yönetmeliğin amacı, insan ticareti suçunun önlenmesi, insan ticaretiyle mücadele, insan hakları kapsamında insan ticareti mağdurlarının korunması, yabancı mağdura ikamet izni verilmesi ve mağdurlara sunulacak destek hizmetlerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir (m.1). Yönetmeliğin dördüncü maddesinde, Yönetmelik hükümlerinin, insan haklarına dayalı, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde, sosyal devlet ilkesine uygun, adil, etkili ve süratli işletileceği belirtilmektedir.

YUKK ve YUKK Yönetmeliği düzenlemelerinden farklı olarak İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te mağdurun kim olduğu tanımlanmıştır. Buna göre mağdur, insan ticareti suçuna maruz kalan veya kaldığı yönünde kuvvetli şüphe duyulan gerçek kişiyi ifade etmektedir (m.3/n).

Yönetmeliğin “*Mağdur Tanımlaması ve İkamet İzni*” başlığını taşıyan üçüncü bölümü, çalışma konumuz ile ilgili ayrıntılı hükümler ihtiva etmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere insan ticareti mağduru olduğu ya da olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan bir yabancıya, insan ticareti mağduru ikamet izninin verilebilmesi için öncelikle, ilgili yabancının mağduriyetinin tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda mağdur olduğunu beyan eden veya insan ticareti suçundan haberdar olan herkes durumu yazılı, sözlü veya elektronik olarak, acil yardım ve ihbar hattına (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yabancılar Çağrı Merkezine (YİMER-Alo 157), Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluğa ihbar etme imkanına sahip kılınmıştır (m.16/1). Acil yardım ve ihbar hattı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kurulmakta, işletilmekte veya işletilmektedir (m.10).

İnsan ticareti mağduriyeti olan kişi/ler hakkında bilgi sahibi olanlar ihbarlarını, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne, il ya da ilçe Göç İdaresi Müdürlüklerine, Valilik veya Kaymakamlıklara ya da Sivil Toplum Kuruluşlarına yapabilmektedir. İhbarı alan merciye göre bildirim süreci farklı yürütülmektedir. Buna göre Genel Müdürlüğe, Müdürlüklere ihbar veya şikâyetler, derhal Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluğa (m.16/1), Valilik veya Kaymakamlığa yapılan ihbar veya şikâyetler, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına (m.16/11), sivil toplum kuruluşlarına yapılan ihbar veya şikâyetler ise İl veya ilçe Göç İdaresi Müdürlüklerine, kolluğa (jandarma, polis, sahil güvenlik ve gümrük muhafaza görevlileri) veya Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilmektedir (m.16/1v). İlaveten insan ticareti mağduru ile karşılaşma ihtimali yüksek olan Aile,

Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlar mağdur olduklarından şüphelendikleri kişiyi acil yardım ve ihbar hattına ve ayrıca gecikmeksizin İl veya ilçe Göç İdaresi Müdürlüklerine, kolluk kuvvetlerine veya Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmekle yükümlü tutulmaktadır (m.16/7).

Acil yardım ve ihbar hattı görevlilerinin, kendilerine intikal eden kişisel bilgileri yasalarla yetkilendirilen merciler ile görevleri gereği bilgi sahibi olması gerekenler dışında herhangi bir başka kurumla paylaşımları yasaklanmıştır (m.10/11).

Acil yardım ve ihbar hattına yapılan bildirimler, kayıt altına alınarak ve beş yıl süreyle saklanmaktadır (m.10/1v).

İnsan ticareti mağdurunun doğru şekilde tanımlanabilmesi için yetkili birimlerin birbirleri ile irtibat içinde bulunmaları önem arz etmektedir. Söz konusu çerçevede özellikle kolluk kuvvetlerinin, düzenlenen operasyonlarda kişilerin zorla çalıştırılması, fuhuşa konu olmaları, zorla hizmet ettirme, zorla evlendirme, organ ve dokularından yararlanma, çocuk işçiliği, çocukların suçta kullanılmaları ve çocukların dilendirilmesi, evlatlık verilmesi gibi insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilebilecek vakialarda il ya da ilçe Göç İdaresi Müdürlükleri ile irtibata geçmeleri gerekmektedir (m.17/1).

Kolluk kuvvetleri, insan ticareti mağdurunun tanımlanması kapsamında fuhuşa sürüklenen kişilerin insan ticareti mağduru olabileceği değerlendirmesinde bulunarak, ön tespitin titizlikle yapılması sağlamak⁹⁶ ve kamu sağlığı açısından tehdit oluşturabilecek hastalık taşıma riski olduğundan söz konusu kişilerin işlemlerini öncelikle tamamlamaktadır (m.17/11). Hükümde cinsiyet temelli bir ifade tarzı kullanılmamış olmakla birlikte, insan ticaretine maruz kalan kişilerin çoğunluğunu kadınların oluşturması ve insan ticaretinin genellikle fuhuş ile ilişkilendirilmesi sebebiyle gizli bir indirgeyici yaklaşım benimsendiği düşünülmektedir. Büyük ihtimalle kadın olan mağdurların, psikolojik durumlarına, içinde buldukları koşullara, yaşadıklarından kaynaklanacak ruhsal ve bedensel güçsüzlüğe, strese, post-travmatik strese ve depresyona temas edilmeksizin yalnızca kamu sağlığı açısından hastalık taşıma riskinin işaret edilmesi, kanaatimizce, Yönetmeliğin dördüncü maddesinde yer alan iddiaya rağmen, sabit yargıların bir yansımasıdır. Zira, haklarındaki işlemlerin yürütülmesi bağlamında öncelik hakkı elde eden “muhtemelen hastalıklı” kişiler yönünden, ilk varsayımsal değerlendirmeyi kolluk kuvvetlerinin yapacak olduğu bildirilmektedir. Ayrıca bu değerlendirmeden sonraki süreçlerin tanımlanmaması; örneğin tedavi ve barınma imkanlarında, suça maruz

96 Yönetmelik'te mağdurlar ile karşılaşma ihtimali yüksek olan kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerine ve sivil toplum kuruluşlarının çalışanlarına yönelik eğitim çalışmaları düzenleneceği ifade edilmekle birlikte, eğitimin içeriğinin nasıl tespit edileceği belirtilmemekte; özellikle toplumsal cinsiyet vurgusu yapılmamaktadır (m.12). Eğitim ve farkındalık faaliyetleri başlıklı madde 12 hükmünün, Yönetmeliğin toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde düzenleme yapma hedefi göz önünde bulundurulduğunda, içeriksel olarak oldukça yetersiz ve ikna edici olmadığı düşünülmektedir.

diğer kişilerden farklı bir muamele görüp görmeyeceklerinin belirtilmemesi de bir eksiklik olarak görülmektedir⁹⁷.

YUKK ve YUKK Yönetmeliği düzenlemelerinden farklı olarak İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te mağdur olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan kişilerin, mağduriyetlerinin tanımlanabilmesi bakımından bir mülâkata tabi tutuldukları düzenlenmektedir. Mülâkatın, şartlar elverdiği ölçüde, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış mülâkat formları eşliğinde yapılmasına dikkat edilmektedir (m.17/v1). Mülâkat formları aracılığı ile görüşme yapılan kişinin insan ticareti mağduru olup olmadığının daha kolay anlaşılabilmesi amaçlanmaktadır. Mülâkat formunda muhtemel mağdurun kimlik bilgilerine⁹⁸ ve mağdura yöneltilecek sorular yer almaktadır⁹⁹.

İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik m.17/v1'da ifade olunan mülâkatın amacı, mağdurun tanımlanmasıdır. Bunun için mülâkata tabi tutulan kişinin korkularını aşır kendini güvende hissetmesi sağlanmalı ve kendini en doğru şekilde anlatmasına olanak tanınmalıdır. Bu bakımdan mülâkata tabi tutulan kişinin kendi dilini konuşan bir kişi ile görüştürülmesi önem arz etmektedir. Hâlbuki ilgili Yönetmeliğin m.18/x hükmünde tanımlama sürecinde gerçekleştirilecek iş ve işlemler esnasında, yabancıya, talebi üzerine veya re'sen, Müdürlük tarafından tercüman sağlanacağı; özel bir vurgu ile mağdurun kadın olması durumunda, varsa, tercümanın da kadın olmasının tercih edileceği düzenlenmektedir. Öte taraftan kanun koyucu, mülâkat aşaması tamamlandıktan ve ilgili yabancı mağdur olarak tanımlandıktan sonra kendisine, ana dilinde veya anlayacağı bir dilde destek hizmetleri hakkında bilgi verileceği hususunu düzenlemektedir (m.17/x11)¹⁰⁰.

97 Hükümle ilgili olarak değinmek istediğimiz bir diğer nokta, kamu sağlığı açısından risk teşkil eden hastalıkların hangi çeşit hastalıklar olduğunun belirtilmeyerek çok genel bir tarif verilmiş olmasıdır. Burada kast edilenin Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Hastalık Dizini'nde (ICD) sayılan bulaşıcı hastalıklar olduğu düşünülmektedir. Öte taraftan ülkemizde, LGBT bireylerine yönelik sergilenen olumsuz tutum ve davranışlara binaen ve sağlık mevzuatında eşcinselliğin, transseksüelliğin veya cinsiyet uyumsuzluğunun bir hastalık olmadığına dair bağlayıcı düzeyde bir kabule ulaşılmadığından, bu kişilerin, insan ticaretine maruz kalmış olma ihtimaline odaklanılmaksızın, sadece cinsel yönelimleri sebebiyle ön yargılı ve otomatikman "hasta" varsayılarak, sınır dışı etme gibi, farklı bir muameleye tabi tutulma ihtimalinin doğabileceği düşünülmektedir.

98 Mülâkat tutanağında yer alan kimlik bilgileri şu şekildedir: ad ve soyad, baba-ana adı, doğum yeri ve tarihi, nüfusa kayıtlı olduğu yer, ikametgah adresi, medeni hâli ve mesleği, ifadenin alındığı yer ve tarih, yurt dışı adresi, iletişim bilgileri (İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik Ek-1). Söz konusu mülâkatın, toplumsal cinsiyet duyarlılığına uygun yapıp yapılmadığına ilişkin bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte mülâkat tutanağında cinsiyet bilgisine yer verilmemiş olması, anılan bakış açısı itibarıyla olumlu değerlendirilmektedir.

99 Bu sorulardan bazıları şu şekildedir: 1. İnsan tacirleriyle ilk nerede, ne zaman ve nasıl temas kurduunuz? 2. Türkiye'ye nasıl getirildiniz (hangi yol, güzergâh kullanılarak)? 3. Türkiye'ye geldiğinizde kim tarafından karşılandınız? 4. Türkiye'de fuhuş yapmaya veya çalışmaya zorlandınız mı? Zorlandıysanız bu süreç nasıl gerçekleşti? 5. Türkiye'de bulunduğunuz süre içerisinde çalışma şartlarınızı açıklar mısınız? 6. Türkçe biliyor musunuz? Biliyorsanız nerede öğrendiniz. Dündar and Özer (n 4) 2-Ek 1. Mülâkat esnasında mağdurun kültür ve eğitim düzeyi, sosyal çevresi, gelir düzeyi, dini, politik ve sosyal görüşlerinin farklılık arz edeceği hususu göz önünde bulundurulacak doğru iletişim kanalları açılarak mağdura ulaşma ve psikolojik bir fayda ortaya çıkarma gayesinden hareket edilmektedir. Bu bağlamda özellikle cinsel şiddete maruz kalmış vakıalar ile mülâkat ustalıkla ve incelikle yapılmalıdır. Mülâkatlar, konuşmaların duyulmayacağı kapalı ve mahremiyeti olan bir alanda gerçekleştirilmekte, görüşme süresince sadece mağdur, mülakat görevlisi, gerekli ise tercüman ve destek görevlisi hazır bulunmakta, cep telefonları kapatılmakta, kapalı alan bulunamıyorsa mahremiyete sahip bir yer seçilmektedir. Görüşme süresince mağdurun kişisel mahremiyetine ve gizliliğine önem verildiği hissettirilmeye çalışılmaktadır. Dündar and Özer (n 4) 39.

100 Yunanistan'da, ilk tespit aşamasında, potansiyel mağdurlara toplam on üç dile çevrilmiş bulunan bir bilgi formu verilmektedir. Arnavutluk'ta ise 2005 yılında kurulan yönlendirme mekanizması kapsamında potansiyel mağdurla mülâkatlar, kendi dilinde, özel bir yerde ve gizlilik çerçevesinde yapılmaktadır. Coşkun, *İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (n 46) 52.

Bu süreçte kolluk kuvvetleri talep ederse il ya da ilçe Göç İdaresi Müdürlüğü'nde görevli uzman personelden en az birinin, muhtemel mağdurla yapılacak mülakatta hazır bulunmak üzere görevlendirilmesi mümkündür (m.17/v). İlgili personel tarafından muhtemel insan ticareti mağdurları ile gerçekleştirilen mülâkatlar esnasında, kolluk birimleri tarafından alınan ifadede yer almayan ve suç soruşturmasına ışık tutabilecek nitelikte bilgiler elde edilmişse bu bilgilerin kolluk veya Cumhuriyet Başsavcılığı'na ulaştırılması gerekmektedir (m.17/vii).

Hakkında insan ticareti suçunun mağduru olduğu yönünde rapor tanzim edilen (m.17/viii) kişilere il ya da ilçe Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından onaylanan bir "insan ticareti mağduru tanımlama belgesi" verilmekte (m.17/ix) ve bu kişilere yönelik kayıt yapılmaktadır (m.17/x). Bu belgede insan ticareti mağdurunun adı-soyadı, uyuğu, baba ve ana adı, mağdurun doğum tarihi, doğum yeri, pasaport numarası, Türkiye'ye gelme amacı, öğrenim durumu, medeni durumu, çocuklarının sayısı, ülkesindeki adresi, vatandaşlık numarası ile belgenin düzenlendiği tarih bilgileri yer almaktadır (İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik Eki-2).

İnsan ticareti mağduru tanımlama belgesinin sahibine bahsettiği imkanlar şu şekildedir. Bu kişiler, 1. 05.12.2003 tarihli ve 2003/6565 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca sağlık kuruluşlarından ücretsiz faydalanma, 2. İnsan ticareti mağdurlarının desteklenmesine yönelik faaliyet gösteren sığıma evlerinde geçici olarak barınma, rehabilite edilme ve destek programına erişme, 3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nce bir sivil toplum kuruluşu ya da hükümetler arası kuruluş ile işbirliği halinde sağlanacak güvenli ve gönüllü dönüş programına erişim haklarına sahip olmaktadır (İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik Eki-2).

Mağdur olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancıların, tanımlama sürecinde sınır dışı işlemine konu edilmeyecekleri hususu, İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmeliği'nde ayrıca düzenlenmektedir (m.18/vii).

İnsan ticareti mağduru tanımlama belgesinin geçerliliğinin 6458 sayılı Kanun'un 48 inci maddesi uyarınca düzenlenecek İnsan Ticareti Mağduru İkamet İzni teslim edilene kadar olduğu belirtilmektedir (İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik Eki-2).

İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te, YUKK ve YUKK Uygulama Yönetmeliği hükümleri ile uyumlu olarak mağdur olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmesi ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacağına karar verebilmesi amacıyla Valiliklerce otuz gün süreli ikamet izni verileceği düzenlenmektedir (m.20/ı). Ancak

İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te otuz günlük bu süre düşünme süresi olarak tanımlanmaktadır (m.3/e).

Yönetmelik'te, insan ticareti mağduru ikamet izninin, mağdur tanımlama belgesinin düzenlenmesinden ne kadar bir süre geçtikten sonra verileceği hususu belirtilmemektedir. Bir diğer ifade ile mağdur tanımlama belgesi ile kayıt altına alınan yabancıların, insan ticareti mağdurlarının, desteklenmesine yönelik faaliyet gösteren sığınma evlerinde geçici süre ile barındıkları dikkate alındığında otuz günlük düşünme süresinin hesabında, tanımlama aşamasında sığınma evlerinde geçirilen bu geçici zamanın sayılıp sayılmayacağı ile ilgili açık bir düzenleme bulunmamaktadır.

İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te, YUKK ve YUKK Uygulama Yönetmeliği hükümlerinden farklı olarak, yabancı uyruklu mağdur ve çocuğuna, 02.07.1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu'na (RG:17.07.1964 (T), 11756 (S)) göre (m.88/1-g) ikamet izni verilmesi (m.20/v); mağdurun daha önceki dönemlerde vize ve ikamet süresi ihlalden kaynaklanan cezaları varsa bunların, ikamet izni düzenlemesine engel teşkil etmemesi (m.20/v); mağdur olan veya olduğu yönünde kuvvetli şüphe duyulan kişilere verilen düşünme süresi esnasında veya bu sürenin bitiminde destek programından faydalanmak istemediğini ve yetkililerle işbirliği yapmayacağını yazılı olarak açıkça beyan eden kişilerin de mağdur olarak tanımlanması ve bu durumdaki mağdurlara yabancılara ilişkin genel hükümlerin uygulanması hususları yer almaktadır.

İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik m.20/v1'da mağdur olan veya olduğu yönünde kuvvetli şüphe duyulan kişilere verilen düşünme süresi esnasında veya bitiminde destek programından faydalanmak istemediğini ve yetkililerle işbirliği yapmayacağını yazılı olarak açıkça beyan eden kişilerin de mağdur olarak tanımlanacağı ve fakat bu durumda, mağdurlara yabancılara ilişkin genel hükümlerin uygulanacağı ifade edilmektedir. Bu hüküm, insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmiş amacının, ilgili yabancının yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmesi ve yetkililerle işbirliği yapıp yapmayacağına karar verebilmesi olduğunu düzenleyen YUKK m48/1 hükmü ile birlikte düşünüldüğünde, iyileşmek istemediğini ve yetkililerle işbirliği yapmayacağını yazılı olarak açıkça beyan eden kişilere, mağdur olarak tanımlanmış olsalar bile, insan ticareti mağduru ikamet izni verilmeyeceği; bu kişilerin YUKK'ta düzenlenmiş olan diğer ikamet izinlerinden birine sahip olabilecekleri anlaşılmaktadır.

İnsan Ticareti İle Mücadele ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te insan ticareti mağduru ikamet izninin uzatılması¹⁰¹ ve iptal edilmesine ilişkin

101 Değerlendirme raporuna istinaden ikamet izni uzatılması uygun görülen mağdurların ikamet izni en fazla altı ay sürelerle uzatılır. Ancak bu süreler hiçbir şekilde toplam üç yılı geçemez (m.21/ı).

sebepler¹⁰², YUKK ve YUKK Uygulama Yönetmeliği ile uyumluluk göstermektedir.

İnsan Ticareti Mağduru Tanımlama Belgesi onaylanmayan, ikamet izninin uzatılması kararı verilmeyen, ikamet izni iptal edilen veya destek hizmetlerinden faydalanmayı tercih etmeyen ve destek programı sonlandırılan yabancı uyruklu kişilerin, Türkiye’de yabancılara yönelik genel hükümlere tâbi olacakları bildirilmektedir (m.21/viii).

YUKK ve YUKK Uygulama Yönetmeliği hükümlerinden farklı olarak mağdur olarak tanımlanan yabancının, ülkesine gönüllü ve güvenli geri dönüşü sağlandıktan sonra Türkiye’de yeniden insan ticareti suçundan mağdur olması ihtimalinde, mağdur tanımlamasının Genel Müdürlüğün görüşleri doğrultusunda gerçekleştirileceği ifade edilmektedir. O hâlde, bir kez verilmiş insan ticareti mağduru ikamet izninin, somut olayın özellikleri göz önünde tutularak aynı kişiye yeniden verilmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır (m.18/iv).

C. Uluslararası Hukuki Düzenlemeler

1. Genel Çerçeve

Uluslararası alanda insan ticaretinin önlenmesi, mağdurların korunması ve insan ticaretinden sorumlu olanların cezalandırılmasını içeren geniş bir yükümlülükler yelpazesinde benimsenmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devletler, daha çok, ikili veya çok taraflı uluslararası sözleşmeler yolu ile insan ticareti mağduru olan veya olma tehlikesi altında bulunan kişilerin mevcut durumdan kurtulmaları için gerekli koruma önlemlerini almak konusunda birbirlerine karşı yükümlülük altına girmektedir. Bu bağlamda insan ticareti mağdurlarının ikamet izinlerine ilişkin düzenlemelerin arka plânında, en başta, İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi m.3 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.2 ve 5 ile teminat altına alınmış olan “güvenli yaşam hakkı” yer almaktadır.

102 -29. madde kapsamında mağdur destek programının sonlandırıldığı durumlarda verilen ikamet izinleri uzatılmamakta veya iptal edilmektedir (m.21/iii).

-İnsan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe bulunan yabancılardan, kendi girişimleriyle suçun failleriyle yeniden bağ kurduklarının belirlendiği durumlarda ikamet izinleri iptal edilmektedir. Ancak; bu eylemi karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir, şiddet, korkutma, tehdit sonucu ya da psikolojik sebeplerle yapıp yapmadıkları araştırılmaktadır. Müdürlük ve sığınma evi görevlilerinin görüşlerini içeren değerlendirme raporunda bu nedenlerden birinin varlığı konusunda kanaat oluşursa, mağdurun ikamet izni iptal edilmemektedir (m.21/vi).

-Destek hizmetlerinden sadece gönüllü ve güvenli geri dönüş programı talep eden mağdurların ikamet izni, gönüllü ve güvenli geri dönüş işlemi gerçekleştirildikten sonra iptal edilmektedir (m.21/iv).

-Destek programı sürecinde mağdurların, gönüllü ve güvenli geri dönüş programından faydalanmak istemesi hâlinde, ikamet izni, gönüllü ve güvenli geri dönüş işlemi gerçekleştirildikten sonra iptal edilmektedir (m.21/v).

2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Hukuki Düzenlemeler

a. Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına Ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (Palermo Protokolü)

Palermo Protokolü'nde insan ticaretine maruz kalan kişilerin, buldukları ülkede ikametlerine ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilmemekle birlikte, konunun genel çerçevesini çizen bazı standartlar tespit ettiği görülmektedir. Bu bağlamda devletlerin, insan ticareti mağdurlarının ikametlerine, her şeyden önce mağdurları korumak ve onlara yardım etmek yükümlülüklerinin bir gereği olarak izin verecekleri kabul edilmektedir (m.6/III-a). Bu bağlamda insan ticareti mağduru olan kişilerin ikamet izinlerinin düzenlenmesinde, diğer her türlü önlem de olduğu gibi, devletlerin uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan haklarını, yükümlülüklerini ve sorumluluklarını devam ettirmekte oldukları hususuna yer verilmektedir. Protokol'de öngörülen önlemlerin kişilere, insan ticareti mağdurları oldukları gerekçesiyle ayırım yapmayacak biçimde yorumlanacağı ve uygulanacağı ayrıca belirtilmektedir (m.14).

İnsan ticareti mağdurlarının ikamet izinlerinin niteliğini belirleme hususunda, taraf devletler serbest bırakılmakta; bu izinlerin geçici süreli ya da daimi izinler şeklinde düzenlenebileceği hükme bağlanmaktadır¹⁰³.

Palermo Protokolü'nde insan ticareti mağdurlarının ikametine ilişkin tek tip bir düzenleme yapılmamış olduğundan herhangi bir süre de zikredilmemiştir. Ancak taraf devletlerin kendi iç hukuklarındaki ikamet düzenlemeleri ne şekilde yapılırsa yapılsın ikamete ilişkin idari işlemlerin yürütülmesi esnasında özellikle dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Anılan doğrultuda, devletlerin alacakları önlemlerde insan ticareti mağdurlarının fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden iyileşmelerini sağlamak amacı esastır. Söz konusu amaçla insan ticareti mağdurlarına uygun barınma olanağı sağlanması (m.6/2-a), insan ticareti mağdurlarının anlayabilecekleri bir dilde özellikle yasal haklarına ilişkin danışmanlık hizmeti ve bilgi verilmesi (m.6/2-b), bunlar yapılırken insan ticareti mağdurlarının yaşının, cinsiyetinin, özel ihtiyaçlarının ve özellikle çocukların özel ihtiyaçlarının dikkate alınması (m.6/IV) gerekmektedir.

Palermo Protokolü'nde, taraf devletlerin, kendi ülkesi içinde buldukları sürece, insan ticareti mağdurlarının fiziksel güvenliğini sağlamak için çaba göstereceklerine işaret edilmektedir (m.6/v). Bu noktada taraf devletlerin insan ticareti mağdurlarına yönelik olarak düzenleyecekleri ikamet izinleri ile de ilişkili tutulabilecek önemli bir gizlilik hükmüne yer verildiği görülmektedir. Palermo Protokolü m.6/1 hükmü

103 "Her Taraf Devlet, bu Protokol'ün 6. maddesi uyarınca alınacak önlemlere ek olarak, uygun hâllerde, insan ticareti mağdurlarının kendi ülkesinde geçici veya daimi olarak kalmalarına izin veren yasal veya diğer uygun önlemleri almayı düşünecektir" (m.7/1).

uyarınca, her taraf devlet, kendi iç hukukunun elverdiği ölçüde, diğer önlemlerin yanı sıra, insan ticaretine ilişkin işlemlerini gizli yürüterek insan ticareti mağdurlarının özel hayatlarını ve kimliklerini korumak zorundadır¹⁰⁴.

Palermo Protokolü'nde, YUKK, YUKK Uygulama Yönetmeliği ve İnsan Ticareti İle Mücadele Ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik hükümlerinde olduğu gibi insan ticaretine maruz kalan kişilerin tanımlanması sürecinde, mağduru kimin belirleyeceği belirtilmemektedir. Ancak bu süreçte, görev yapacak kişilerin konuya ilişkin bir eğitimden geçirilmiş olması ve bu eğitimde insan hakları, çocuk ve kadınlara özgü sorunların plânlanması gerektiği ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmektedir¹⁰⁵.

Palermo Protokolü'nde insan ticareti mağdurlarına sağlanan destek hizmetlerinin ne zaman sona ereceğine ve ikamet izinlerinin iptaline ilişkin düzenlemeler bulunmama ile birlikte, mağdurun korunmasına yönelik hükümlerde temas edildiği üzere, mağdurun iyileşme hedefine ulaşıldıktan sonra kendi ülkesine geri dönmesinin sağlanacağı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda her üye devlet, kendi vatandaşı olan veya diğer bir üye devletin ülkesine girişi sırasında kendi ülkesinde daimi ikamet hakkına sahip bulunan bir insan ticareti mağdurunun geri dönüşünü, o kişinin güvenliğini de gözeterek, sebepsiz veya makul olmayan bir gecikme olmaksızın kolaylaştırmak ve kabul etmek yükümlülüğü altında tutulmaktadır (m.8/1). Benzer şekilde bir üye devletin, bir insan ticareti mağduru, o üye devletin ülkesine girişi sırasında ülkesinde daimi ikamet hakkına sahip bulunduğu veya vatandaşı olduğu diğer bir üye devlete iade etmesi halinde, bu tür bir geri gönderme o kişinin güvenliğini, kişinin insan ticareti mağduru olmasına yol açan olaylarla ilgili yasal işlemlerin durumunu ve geri dönüşün mümkünse gönüllü olarak yapılması gereğini gözetmektedir (m.8/1)¹⁰⁶.

b. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi

Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında insan ticaretini, toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına alarak anlamak, insan ticareti ile mücadele etmek, insan haklarını korumak, mağdurlar ile tanıkların desteklenmesi ve korunması için kapsamlı bir

104 Bu hükümle uyumlu olarak, İnsan Ticareti İle Mücadele Ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te "*İnsan ticareti ile mücadele ve mağdurların korunması süreci kapsamındaki yetkililer ve görevliler; edindikleri gizlilik taşıyan her tür bilgi ve belge ile kişisel sırları yetkililerden başkasına açıklayamaz, kendilerinin veya üçüncü kişilerin yararına kullanamaz*" (m.14/v) hükmüne yer verildiği görülmektedir.

105 "*Taraf Devletler, insan ticaretinin önlenmesinde kanun uygulayıcı makamlar, göçmenlikten sorumlu görevliler ve ilgili diğer görevlileri eğitecek ve verilen eğitimi güçlendireceklerdir. Eğitim, mağdurların insan tacirlerinden korunması dahil, bu tür ticaretin önlenmesinde, insan tacirleri hakkında kanuni takipte bulunulmasında ve mağdurların haklarının korunmasında kullanılan yöntemler üzerinde odaklanmalıdır. Eğitim, insan hakları ile çocuk ve kadınlara özgü sorunları göz önüne alma gereğini de hesaba katmalı ve sivil toplum örgütleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve sivil toplumun diğer unsurlarıyla işbirliğini teşvik etmelidir*" (m.10/11).

106 Bu hükümlerle uyumlu olarak, İnsan Ticareti İle Mücadele Ve Mağdurların Korunması Hakkında Yönetmelik'te "*Müdürlük tarafından, mağdurun kendi ülkesine veya üçüncü bir ülkeye gitmek istediği durumda, güvenli çıkışının sağlanması ve gerekli koruma önlemlerinin alınabilmesi amacıyla Genel Müdürlüğe bilgi verileceği (m.30/11); kişinin hayatı veya viucut bütünlüğü bakımından yakın bir tehlikenin mevcut olması hâlinde kolluk refakati talep edilebileceği (m.30/1v); mağdurların ülkemizden çıkış ve belge kontrol işlemleri, söz konusu mağdurlar pasaport kontrol noktasına götürülmeden, belgeler üzerinden tamamlanacağı ve kişilerin doğrudan uçağın veya diğer ulaşım vasıtalarının kapısına götürüleceği (m.30/1v1) düzenlenmektedir.*

çerçeve oluşturmak, etkili kovuşturma ve soruşturmayı teminat altına almak ve uluslararası işbirliğini teşvik etmek amaçları (m.1) ile 2005 yılında akdedilen İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi, ulusal veya sınır aşan olup olmamasına; örgütlü suç olup olmamasına bakılmaksızın insan ticaretinin her şekli için uygulama alanı bulmaktadır (m.2).

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi, toplumsal cinsiyet kavramına en fazla referans veren hukuksal düzenleme olma özelliği ile öne çıkmaktadır. Bu çerçevede insan ticareti mağdurlarının ikametine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı üçüncü bölüm, “*toplumsal cinsiyet eşitliğini güvence altına almak, mağdurların haklarını teşvik edecek ve koruyacak önlemler*” başlığı ile takdim edilmektedir. Yine bu bölüm içinde toplumsal cinsiyet eşitliği kenar başlığını taşıyan ayrı bir hükme de yer verilmektedir. Buna göre, taraf devletler, üçüncü bölümde öngörülen tedbirleri uygularken, toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmeyi amaçlamakta; bu tedbirlerin geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaklaşımına başvurmaktadır (m.17).

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi uyarınca insan ticaretine maruz kalmış kişilere önleme, işbirliği ve koruma amaçları ile ikamet izni verilebilmesi için söz konusu kişilerin insan ticareti sebebiyle mağdur olduğuna kanaat getirilmesi için haklı sebeplerin varlığı yeterli görülmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, insan ticareti ikamet izninin verilmesi için, suça maruz kalan kişilerin mağduriyetlerinin idari ve adli mercilerce kesin olarak tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü bu Sözleşme’nin, konuyla ilgili diğer uluslararası hukuki düzenlemelerde olduğu gibi, odaklandığı nokta, insan ticaretinin önlenmesi; özellikle kadınlara ve çocuklara özel önem verilerek insan ticareti ile ilgili farkındalık çalışmalarında toplumsal cinsiyet eşitliği normuna işaret etmektedir¹⁰⁷.

İnsan ticareti ikamet izninin verilebilmesinin bir ön şartı niteliğinde olan mağdurun tanımlanması aşamasında görev yapacak kişilerin eğitilmiş ve vasıflı kişiler olması gerektiği hususu, Sözleşme’nin onuncu maddesinde ayrıca düzenlenmektedir.¹⁰⁸

İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi’nde, insan ticareti mağduru olduğu düşünülen kişiye iyileşmesi ve düşünmesi için üye devletlerce verilecek olan ikamet süresi, en az otuz gündür (m.13/1). Bu süre zarfında mağdur kabul edilen kişiye karşı herhangi bir sınır dışı etme kararı infaz edilmemekte; yetkili makamlar tarafından

107 Coşkun, *İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (n 46) 39. Bu bağlamda taraf devletler, özellikle insan ticareti mağdurlarının kimliğinin veya tanınmasına neden olabilecek verilerin, aile üyelerinin bulunmasının veya çocuğun sağlığının ve korunmasının güvence altına alınmasının gerektirdiği istisnai durumlar dışında, basın veya diğer yollarla kamuoyuna ifşa edilmemesini sağlayacak önlemleri almayı kabul etmektedir (m.11/1).

108 “Her bir taraf, insan ticaretinin önlenmesi ve bu suçla mücadeleyle görevli birimlerinde, başta çocuklar olmak üzere mağdurlara yardım ve tespitinde alanlarında eğitilmiş ve vasıflı kişilerin görevlendirilmelerini ve çocuk ve kadın mağdurların özel durumlarının gerekli ölçüde dikkate alındığı bu yöntemle mağdurların tespitini ve gerektiği takdirde Sözleşme’nin 14. maddesinde belirlenen şartlarla mağdura ikamet izni düzenlenmesini teminen insan ticareti ile mücadeleyle görevli muhtelif birimlerin birbirleriyle ve ilgili destek kuruluşları ile işbirliği yapmalarını sağlar” (m.10/1).

yürütülen sürece yönelik işlemler askıya alınmamaktadır. Otuz günlük süre boyunca mağdurların buldukları ülkede ikamet izni ile oturma hakları bulunmaktadır. (m.13).

Sözleşme’de en az otuz günlük düzenlenecek ikamet süresinin, iyileşme ve düşünme süresi olarak kabul edildiğinden ve bu sürenin tanziminde taraf devletlerin iç hukuklarına yollama yapıldığından ikamet süresinin taraf devletlerce somut durum şartlarına bağlı olarak uzatılabileceği anlaşılmaktadır¹⁰⁹. Bu doğrultuda otuz günlük sürenin kaç defa ve ne kadarlık sürelerle uzatılabileceğine yönelik bir düzenleme yapılmadığı görülmektedir. Fakat insan ticareti mağduru ikamet izninin verilmesinden sonraki süreçte kamu düzeni gerekçesiyle veya mağdurun hatalı saptandığının anlaşıldığı durumlarda bu süreye riayet etme yükümlülüğünün bulunmadığı açıkça ifade edilmektedir (m.13/III).

İnsan ticareti mağdurunun çocuk olması halinde, ikamet izni, çocuğun yüksek menfaati göz önünde bulundurularak düzenlenmekte ve aynı saiklerle gerekli olduğu hâllerde uzatılmaktadır (m.14/II).

Sözleşme’ye göre insan ticareti mağduru olan kişilerin ikamet izinlerinin uzatılmaması ya da verilen ikamet izinlerinin geri alınması mümkündür. Ancak ikamet izinlerinin uzatılmamasına ya da geri alınmasına yönelik sebeplerin neler olduğu Sözleşme’de düzenlenmemiş olup bu sebepleri belirlemek üye devletlerin iç hukuklarına bırakılmıştır (m.14/III).

İnsan ticareti mağduru, bu kapsamda kendisine verilen ikamet izni süresi içinde bulunduğu devletin yasasında öngörülmüş olan diğer bir ikamet izni türü için başvuruda bulunabilmektedir. Ancak böyle bir ihtimalde mağdurun insan ticareti ikamet izninden yararlanmış olduğu ya da hâlen yararlanmakta olduğu hususu dikkate alınmaktadır (m.14/IV).

İnsan ticareti mağduru ikamet iznine sahip olan kişinin, oturma hakkı elde ettiği ülkeden uluslararası sözleşmeler ile teminat altına alınmış koruma statülerine bireysel olarak başvurma imkanı bulunmaktadır, bir diğer ifade ile Sözleşme uyarınca üye devletler, Sözleşme kapsamında verecekleri ikamet izninin, mağdurun sığınma talebinde bulunma ve bundan yararlanma hakkına hâlel getirmeyeceğini temin etmektedir (m.14/V).

109 Üye devletlerin yetkili makamları, mağdurların kişisel durumları bakımından ikametlerinin gerekli olduğunu değerlendirse ya da soruşturma veya adli işlemler sırasında yetkili birimlerle işbirliği yapması amacı ile ikametlerinin gerekli olduğuna kanaat getirirse ikamet süresi uzatılabilmektedir (m.14/I).

c. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

Avrupa Konseyi üye devletleri ve sözleşmeye imza koyan diğer devletler, kadına karşı şiddet konusunda önemli standartlar oluşturan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin giderek genişleyen içtihat hukukunu göz önüne alarak; kadınlarla erkekler arasında de jure ve de facto eşitliğin gerçekleştirilmesinin kadına karşı şiddetin önlenmesinde temel bir unsur ve kadına karşı şiddetin yapısal özelliğinin toplumsal cinsiyete dayandığını ve kadına karşı şiddetin, kadınların erkeklere nazaran daha ast bir konuma zorlandıkları en önemli sosyal mekanizmalardan biri olduğunun bilinci ile 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da "*Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*"ni akdetmişlerdir¹¹⁰.

Sözleşme'nin amaçları beş bent halinde birinci maddede sayılmaktadır. Buna göre İstanbul Sözleşmesi ile;

- Kadınların her türlü şiddete karşı koruması ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddetin önlenmesi, kovuşturulması ve ortadan kaldırılması;
- Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunulması ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliğin yaygınlaştırılması;
- Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirlerin tasarlanması;
- Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğinin yaygınlaştırılması;

Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlanması hedeflenmektedir.

Kadına karşı şiddet, bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık olarak görülmekte ve kadına karşı şiddetten ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsin, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı bütün şiddet eylemleri anlaşılmaktadır (m.3/a).

İstanbul Sözleşmesi'nde "göç ve iltica" ayrı bir bölüm olarak düzenlenmektedir. İnsan ticareti mağduru kadınların, ikametgah durumları iç hukuk tarafından eş veya

110 Kadınlara Yönelik Şiddet Ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun, Kanunun Numarası: 6251, Kabul Tarihi: 24.11.2011, RG 08.03.2012/28227.

birlikte yaşanan bireye bağılı olarak düzenlenmişse bu kişilerin tek başlarına insan ticareti ikamet izni talebinde bulunabilmelerine yönelik düzenlemeler, üye devletlerce yapılmakta; eşten bağımsız ikamet izninin verilmesine ve süresine ilişkin koşullar iç hukuk tarafından belirlenmektedir (m.59/1). Bu çerçevede üye devletler, ikametgah durumu iç hukuk tarafından tanınan eş veya birlikte yaşanan bireye bağılı olan mağdurların ikametgah nedeniyle başlatılan sınır dışı işlemlerini bağımsız ikamet izni için başvurmalarına olanak sağlayacak şekilde durdurabilmelerini sağlamak üzere gereken yasal veya diğere tedbirleri almakla yükümlüdürler (m.59/11).

Sözleşme kapsamında verilecek ikamet izinlerinin, mağdurların, kişisel durumları sebebiyle ülkede kalmalarının gerekmesi ya da yetkili makamların mağdurların, soruşturma veya cezai işlemler sırasında ilgililerle işbirliği içinde olmaları amacıyla ülkede kalmalarına kanaat vermesi hallerinde ikamet izinleri yenilenebilmektedir (m.59/111).

Üye devletlerin ayrıca, evlilik amacıyla başka bir ülkeye getirildikleri için yaşadıkları ülkenin oturma iznini kaybeden zorla evlilik mağdurlarına, izinlerini geri alabilmelerini temin etmek üzere gereken yasal veya diğere tedbirleri alma yükümlülükleri bulunmaktadır (m.59/1V).

3. Türkiye'nin Taraf Olmadığı Uluslararası Hukuki Düzenlemeler

a. Avrupa Birliği İnsan Ticareti Mağduru Olan veya Yasa Dışı Göçle Mücadele Yetkilileri ile İşbirliği Yapan Üçüncü Ülke Vatandaşlarına Verilen İkamet İzni Hakkında 2004/81 Sayılı Konsey Yönergesi

2004/81 sayılı Yönerge, Avrupa Komisyonu'nun Şubat 2002'de hazırlamış olduğu, "İşbirlikçi Yasa Dışı Göç ya da İnsan Ticareti Mağduru Kişilerin Kısa Süreli Oturma İzinleri Hakkında" Yönerge taslağı doğrultusunda hazırlamış ve yürürlüğe girmiştir. Düzenlemenin amacı, insan ticareti mağduru olan kişilere Birlik üyesi devletlerde kalış hakkı sağlayan sınırlı bir süre için verilecek ikamet izinlerinin düzenlenmesidir. Bu bağlamda, üye devletlerin Yönerge'nin uygulama alanını genişleterek söz konusu sınırlı süreli ikamet iznini, yasa dışı göç sebebiyle mağdur olup da yasa dışı göçle mücadele eden yetkililerle işbirliği yürütmeyi kabul etmiş üçüncü ülke vatandaşlarına teşmil etmesi de mümkün kılınmıştır (m.1).

Üçüncü ülke vatandaşı ile kastedilen, Avrupa Birliği üyesi olmayan devletlerin vatandaşlarıdır (m.2/a). Yasa dışı göçü kolaylaştıran eylemlerden kasıt, İzinsiz Giriş, Transit Ve İkamete İlişkin 2002/90 sayılı Avrupa Konseyi Tüzüğü'nün birinci ve ikinci maddelerinde sayılan eylemlerdir. Buna göre üye devlet vatandaşı olmayan kişilerin, bir üye devletin yabancılar için öngördüğü ülkeye giriş ya da ülkeden geçiş kurallarını ihlal etmesini kasıtlı olarak sağlamak ile bu kişilerin üye devletlerden birinde yasa

dışı kalışlarını temin etmek karşılığında maddi kazanç temin etmek ya da söz konusu ihlalleri kışkırtmak ya da suç ortağı olmak bu kapsamda kabul edilen eylemlerdir (m.2/b). İkamet izni ile kastedilen ise üye devletler tarafından, Yönerge’de öngörülen şartları sağlayan üçüncü ülke vatandaşlarına verilen ve üye devletin topraklarında yasal olarak kalmaya imkan sağlayan her türlü izindir (m.2/e).

Yönerge’nin üçüncü maddesinde Yönerge’nin kapsamına giren kişi grupları sayılmıştır. Buna göre; üye ülke topraklarına yasa dışı yollarla girmiş olsa dahi insan ticareti mağduru olmuş üçüncü ülke vatandaşları, yasa dışı göçü kolaylaştıran eylemlere maruz kalmış üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili üye devlet yasası uyarınca erginlik yaşına ulaşmış üçüncü ülke vatandaşları, Yönerge’nin uygulama alanı içinde değerlendirilmektedir.

Uygulama alanı içinde olduğu değerlendirilen üçüncü ülke vatandaşları, Yönerge’nin ihtiva ettiği imkan ve önlemler hakkında bilgilendirilmektedir (m.5). Bu bağlamda öncelikle, ilgili kişilere yaşadıklarının etkisinden sıyrılabilmeleri, suçlular hakkında bilgi vererek yetkili makamlarla işbirliği yürütmeleri için zaman tanınmaktadır. Yönerge’de, söz konusu zamanın her üye devletin iç hukukundaki anlayış ve uygulamalar çerçevesinde tayin edileceği ifade edilmektedir. Mağdura bahşedilen bu düşünme süresi, ona üye devletlerden birinde ikamet etme hakkı bahşetmektedir; dolayısıyla düşünme süresi, mağdurun içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanan, insani temelli bir arınma ve netleşme dönemi olarak nitelendirilmeye müsait olduğu için mağdur yabancı için her hangi bir hukuki statü inşa etmemektedir. Zira bu dönemin, üye devletlerce her daim her an sonlandırılması mümkündür (m.6).

Avrupa Komisyonu’nun 2014 tarihli raporunda, üye devletlerce mağdura tanınacak olan sürenin işbirliği şartına bağlanamayacağı ifade edilmektedir. Uygulamada Macaristan, Estonya, İspanya, İsveç, Çek Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Finlandiya, Fransa, Portekiz ve Lüksemburg otuz günlük süre tanımakta, kişisel durumun barındırdığı hassasiyet nazarında otuz günlük süreyi uzatabilmektedir. Bu süre Belçika’da kırk beş gün, Malta’da altmış gün, Hollanda, Polonya, Slovenya, Romanya ve Almanya’da ise üç aydır. Bu süreler, özellikle çocuk mağdurlar söz konusu olduğunda daha uzun süreli olarak belirlenebilmektedir.

Üye devletler, bu süre zarfında yeterli maddi gücü ve sosyal imkanı olmayan mağdurun hayatını standart altına almak için gerekli sosyal ve tıbbi olanakları üçüncü ülke vatandaşı yabancıya, kendi iç hukuklarının öngördüğü usulde sunmakla yükümlü tutulmaktadır (m.7).

Tayin edilen düşünme-arınma süresinin bitiminde, işbirliği niyetini açıkça ortaya koyan ve suçlularla hiçbir bağlantısı kalmadığından şüphe duyulmayan üçüncü ülke vatandaşına, üye devletler, kamusal düzen politikaları ve milli güvenliğin korunmasına

ilişkin sebeplere hanel gelmeksizin en az altı aylık ikamet izni verilebilmekte; aynı sınırlar içinde kalmak kaydı ile gerekli görülen hallerde ikamet izninin süresi uzatılabilmektedir (m.8). Ancak altı aylık süre, üye devletlerin iç hukuklarında daha farklı şekillerde düzenlenebilmektedir. Örneğin Macaristan'da geçici ikamet izni süresi, altı aya kadar; Hollanda'da ise bir yıla kadar biçiminde ifade edilmektedir¹¹¹.

İnsan ticareti mağduru olan üçüncü ülke vatandaşlarına verilen ikamet izinleri, Yönerge'nin on dördüncü maddesindeki sebeplere binaen iptal edilebilmektedir. Söz konusu hüküm uyarınca, ikamet izninin iptalini gerektiren sebepler, 1) ikinci maddede belirtilen suçlularla yeniden iletişime geçildiğinin anlaşılması, 2) mağdurun, yetkililere verdiği bilgilerin sahte/yanıltıcı olduğunun anlaşılması, 3) kamu düzeni ve milli güvenliğinin gerektirmesi, 4) mağdurun işbirliği yapmayı bırakması, 5) yetkili makamların işlemleri durdurması biçiminde belirlenmiştir.

İkamet Yönergesi, insan ticaretini yalnızca yasa dışı göçle ilişkilendirerek bu doğrultuda alınması gereken yasal önlemleri düzenlediği ve fakat insan ticareti mağdurlarının tümünü kapsayacak şekilde düzenleme hükümleri ihtiva etmediği gerekçesi ile eleştirilmeye açıktır. Kısa süreli ikamet izninin düzenlenmesinde insan ticareti mağdurlarının kendi içinde, yetkili makamlarla işbirliği yapanlar ve çeşitli nedenlerden ötürü işbirliği yapmayan ya da yapamayan mağdurlar biçimine ikiye ayırarak kavramsallaştırması, insan ticaretinin yalnızca suç ve bu suçla mücadele etmek için alınması gereken önlemler boyutunu ön plana çıkarmakta; buna karşılık devletlerin, mağdurun, zorla çalıştırma ve kölelik gibi maruz kaldığı insan hakları ihlallerini daha derin şekilde anlaması ve konu ile ilgili ortak uygulamalar geliştirilmesi boyutunu geri plânda bırakmaktadır.

VI. Sonuç

İnsan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınmasıdır ve çok ağır bir insan hakkı ihlalidir.

İnsan ticareti mağdurları, insan hakları ihlal edilen ve suç olarak nitelenen bir fiilin kurbanı olan kişilerdir. Bu kişilerin korunabilmeleri için onlara buldukları ülkede ikamet izni verilebilmektedir. İnsan ticareti mağduru olan kişilerin, durumları hassasiyet ihtiva ettiği için devletler, ikamet izinlerinin düzenlenmesinde uluslararası sözleşmeler ile taahhüt altına aldıkları yükümlülüklerine uygun hareket etmekte, ikamet izninin verilmesinden önce mağdurların iyileşme ve düşünmelerine imkan sağlayacak zamanı, mağdurlara tanımaktadırlar.

111 Coşkun, *İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (n 46) 52.

Türk hukukunda, insan ticareti mağduru olduğu veya olabileceği yönünde kuvvetli şüphe duyulan yabancılara, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmaksızın, yaşadıklarının etkisinden kurtulabilmeleri ve yetkililerle iş birliği yapıp yapmayacakların anlaşılması amacıyla ikamet izni verilmektedir.

İnsan ticareti mağduru ikamet izinlerine ilişkin mevcut hukuki düzenlemeler, özellikle suça maruz kalan kişilerin yeniden mağdur edilmemesi hedefi ile evrensel anlayış ve standartlarla uyumluluk göstermektedir. Bu çerçevede, ikamet izin süresi otuz gün olarak belirlenmiş olup, bu süre zarfında insan ticaretine maruz kalan kişilerin iyileşmeleri esas alınmaktadır. İnsan ticareti mağduru ikamet izni verilecek yabancıların, mağduriyetlerinin mutlaka bir mahkeme kararı ile tespit edilmiş olması aranmamakta suça maruz kaldıkları ya da kalabilecekleri yönünde kuvvetli şüphe ya da haklı kanaatin varlığı, kalış hakkının yaratılması bakımından yeterli görülmektedir.

Türkiye’de insan ticareti sebebiyle ikamet izni verilmesi ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilgi bağının, yabancı ve zorla fuhuşa sürüklenmiş, çoğu göçmen kadınların risk altındaki gruplar olarak değerlendirilmesinin ötesinde hem yasal olarak hem de uygulamada uzun yıllar boyunca kurulmadığı görülmektedir. Hâlbuki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en büyük sebep olarak görüldüğü, kadınların ve kız çocuklarının ticareti ile mücadelede devletlerin insan haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini koruma yükümlülükleri bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve farklı cinsiyet kimlikleri ile cinsel yönelim tercihlerine ilişkin sosyal bilinç üretimi, ancak doğru bilgilendirme ile mümkündür. Bu bakımdan toplumdaki, fuhuşa mecbur bırakılan kadınlara yönelik “ideal mağdur” algısının ve LGBT bireylere yönelik ayrımcı tutumların değiştirilmesi için gayret sarf edilmesi gerekmektedir. Eğitimin, ihtiva ettiği değiştirici etki sebebiyle her şeyden önce, insan ticaretine maruz kalan kişilerin mağdur olarak tanımlanması sürecinde görev yapacak kişilerin konuya ilişkin farkındalıklarının artırılması önem arz etmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan raporlara ve istatistik verilerine bakıldığında insan ticareti mağdurlarına ilişkin bilgilerin kısıtlı olduğu görülmektedir. İnsan ticareti ile mücadelede adli istatistiklere bakılarak dava sayıları hakkında bilgi edinmek mümkünken insan ticareti mağdurlarının ikametlerine ilişkin veri bulmak; özellikle toplumsal cinsiyet temelinde bir harita çıkarmak mümkün olmamaktadır. Örneğin risk altında görülen kaç kadının insan ticareti hakkında bilgilendirildiği, insan ticareti mağduru olduklarından ya da olacaklarından şüphelenilen kaç kadının ve kız çocuğunun otuz günlük düşünme süresinden faydalandırıldıkları; özellikle Suriye vatandaşı kadınların ve kız çocuklarının insan ticaretine maruz kalma riskleri bulunmakla birlikte söz konusu kişilerin insan ticareti mağduru ikamet izninden yararlandırılıp yararlandırılmadıkları bilinmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Açıkgöz M and Arner Hakkı O, ‘Turkey’s New Law On Foreigners and International Protection: Ann Introduction, Briefing Paper 2’ (2014) TurkMİS, 1-25.

Akipek J and Akıntürk T, *Türk Medeni Hukuku-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku* (5th edn, Beta 2004).

Akyüz E, *Çocuk Hukuku- Çocukların Hakları ve Korunması* (3rd edn, Pegem Akademi 2013).

Allain J, ‘White Slave Traffic in International Law’ (2017) 1(40) Journal Of Trafficking And Human Exploitation<https://www.uitgeverijparis.nl/scripts/read_article_pdf.php?id=1001296109>

Altuğ Y, *Yabancıların Hukuki Durumu* (3rd edn , Sermet Matbaası 1968).

Arslan Ç, ‘İnsan Ticareti Suçu (TCK m.201/b)’ (2004) 53(4) AÜHFD, 19-83.

Asar A, *Göç Yönetimi* (2nd edn, Seçkin 2016).

Aybay R and Oral E, *Kamusal Uluslararası Hukuk* (1st edn, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2016).

Bozkurt G, ‘Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik’ (1981) 38(1) AÜHFD, 65-103.

Coşkun E, ‘Türkiye’de Göçmen Kadınlar ve Seks Ticareti’ (2014) 3 Çalışma ve Toplum Dergisi 185-206.

Coşkun E, *İnsan/Kadın Ticareti ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması* (1st edn, CEİD Yayınları 2018).

Çelebi Ö, ‘Kuramların Sessizliği: Liberalizm, Realizm ve İltica Rejiminin Kuruluşu’, Çelebi Ö, Özçürümez S, Türkay Ş (eds), *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, (UNHCR, 2011).

Çelik E, *Milletlerarası Hukuk* (1st edn, Fakülteler Matbaası 1962).

Çelikel A and Öztekin Gelgel G, *Yabancılar Hukuku* (20th edn, Beta 2014).

Çevikbaş Çakmakçılar M, İnsan Ticareti İle Müücadelede Suçun Önlenmesine İlişkin Denetim Mekanizmaları (Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2019).

Çiçekli B, *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, (1st edn, Seçkin 2009).

Çiçekli B, *Yabancılar Hukuku* (4th edn, Seçkin 2013).

Çörtöğlü Koca S, ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye’de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler’ (2016) 2 Ankara Barosu Dergisi 44-88.

Değirmenci O, ‘Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu’ (2006) 67 TBB Dergisi 57-96.

Doğan V, *Türk Yabancılar Hukuku* (1st edn, Savaş 2016).

- Dündar T and Özer E, *İnsan Ticareti Suçunu Anlamak-STK'lar İçin Rehber* (İKGV, 2017).
- Ekşi N, 'İnsan Ticareti Mağduru Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Çalışma Hakları' (2012) 119(10) *Legal Hukuk Dergisi* 57-81.
- Ekşi N, 'Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni' (2018) 38(2) *MHB* 243-283.
- Ekşi N, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (3rd edn, Beta 2015).
- Erten R, 'Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme' (2015) XIX (1) *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3-51.
- Esen E, *Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri* (1st edn, Beta 2019).
- Gemalmaz M S, *Devlet, Birey ve Özgürlük* (3rd edn, Legal 2016).
- Göçmen İ, 'Bir Temel Hak Olarak İnsan Ticareti Yasağı: Avrupa Özelinde Bir İnceleme' (2014) 34(1) *MHB* 1-29.
- Gökçen S and Gül A, 'Kapitülasyonlar Kaldırıldıktan Sonra Osmanlı Devletindeki Ecanibin Durumu R 1333 M 1917 Senesi Ecanib İstatistikleri' (2010) 2 *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 151-171.
- Gözler K, *İnsan Hakları Hukuku* (2nd edn, Ekin 2018).
- Kadın Dayanışma Vakfı, *İnsan Ticareti İle Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Yönetimlerin Farkındalığının Artırılması Projesi* (2010).
- Karakoç İ, 'Uluslararası Hukukta Emredici Kural (Jus Cogens=Peremptory Norms) Olgusuna Tarihsel Bir Yaklaşım' (2006) 8(1) *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 87-122.
- Karan U, 'Kölelik, Kulluk, Zorla Çalıştırma ve Zorunlu Çalışma Yasağı: Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bağlamında Karşılaştırmalı Analiz', (2018) 67(2), 415-462.
- Kızılsümer D, 'İnsan Ticareti İle Mücadele: Uluslararası Belgeler Ve Türkiye'nin Çabaları' (2007) 62(1) *Ankara Üniversitesi SBF* 113-145.
- OHCHR, *Abolishing Slavery and Its Contemporary Forms* (HR/PUB/02/4, 2002).
- Özer E, *Kimse Duymaz, Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları Üzerine Bir Araştırma* (Ayizi 2012).
- Özkan I, *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku* (1st edn, Seçkin 2013).
- Öztürk F and Ardor H N, 'Suç Sanayinin Bir Alanı İnsan Ticareti: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme' (2007) 18(62) *Ekonomik Yaklaşım* 79-102.
- Öztürk N Ö, *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (1st edn, Seçkin 2015).
- Pazarci H, *Uluslararası Hukuk Dersleri- I.Kitap* (8th edn, Turhan 1999).
- Polat E and Sucu Polat M, 'Konar-Göçerlikten Yerleşikliğe, Yüzer-Gezerlikten Yerelliğe Göç' (2017) 22 *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (Göç Özel Sayısı)* 1329-1341.
- Redman R C, 'The League of Nations and the Right to be Free from Enslavement: The First Human Right to Be Recognized as Customary International Law - Freedom: Beyond the United States' (1994) 70 (2) *Chicago-Kent Law Review* 759, 800.
- Rijken C, De Volder E, 'The European Union's Struggle To Realize A Human Rights-Based Approach To Trafficking In Human Beings - A Call On The EU To Take Trafficking In Human Beings-Sensitive Action In Relevant Areas Of Law' (2009) 25(49) *Connecticut Journal Of International Law* 49-80.
- Sayın H, 'Modern Kölelik Olarak Meta-Göçmen İnsan Ticareti Üzerine Kavramsal Bir İnceleme' (2018) 2(2) *BÜİİFDH* 79-102.

- Seviş M R and Seviş V R, *Devletler Hususi Hukuku* (3rd edn, İsmail Akgün Matbaası 1962).
- Seviş V R, *Türkiye'nin Yabancılar Hukuku* (Fakülteler Matbaası 1981) 69-70
- Uluslararası Göç Örgütü, 'Uluslararası Göç Hukuku No.18', Bülent Çiçekli (ed), *Göç Terimleri Sözlüğü*, (IOM, 2009).
- UNHCHR, *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking*, (U.N. Doc. E/2002/68/Add.1, 2002).
- UNHR, 'Human Rights and Human Trafficking' Fact Sheet No.36 (2014) 16-17. < https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf>
- UNHR, *Admission and Stay Based On Human Rights and Humanitarian Grounds: A Mapping Of National Practise* (2018).
- United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, United Nations Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1, 1998.
- UNODC, 'Global Report On Trafficking In Persons' (2016) <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2016_Global_Report_on_Trafficking_in_Persons.pdf>
- Zeybek S O, 'Avrupa Düşüncesinin Tali Unsurları: Kölelik ve Sömürgecilik' (2014) 3(6) İnsan ve Toplum Dergisi 87-106.